

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen op 12 oktober 2022 **de heer Atema** als getuige gehoord, die werd bijgestaan door de heer Veldhuizen.

Voorzitter: Van der Lee
Griffier: Kruithof

Aanwezige leden van de commissie: Van der Graaf, Kat, Kathmann, Kwint, Kuik, Van der Lee en Tielen.

Aanvang 9.29 uur.

De **voorzitter**:

Aan de orde is het verhoor van de heer Atema. Ik verzoek de griffier om de heer Atema en zijn steunverlener binnen te geleiden.

(De griffier geleidt de getuige naar zijn plaats in de Enquêtezaal.)

De **voorzitter**:

Welkom, meneer Atema, dat geldt ook voor u, meneer Veldhuizen, hier bij de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen.

60 jaar gaswinning heeft Nederland veel gebracht, maar kent zeker voor gedupeerden schaduwkanten. De commissie onderzoekt hoe deze schaduwkanten hebben geleid tot het besluit om de aardgaswinning in Groningen te stoppen. Wij willen weten hoe de besluitvorming op cruciale momenten is verlopen, hoe private en publieke partijen hebben samengewerkt bij de gaswinning. Wij onderzoeken de aardbevingen en de ontwikkeling van kennis daarover, de afhandeling van schade veroorzaakt door de bevingen en het proces van het versterken van gebouwen in Groningen.

Meneer Atema, u bent ook op dit moment directeur van de NAM. In die hoedanigheid willen wij u als getuige horen. U heeft ervoor gekozen de belofte af te leggen en daarmee de gehele waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen. Ik verzoek u daarom te gaan staan.

(In handen van de voorzitter legt de heer Atema de belofte af.)

De **voorzitter**:

Dan staat u onder ede. U mag weer plaatsnemen.

Het verhoor met u wordt afgenomen door mevrouw Tielen en de heer Kwint. Mogelijk zal mevrouw Van der Graaf ook nog enkele vragen aan u stellen. Dat is helder? Dan gaan we beginnen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Meneer Atema, u bent sinds september 2018 de directeur van de NAM. Eerder in dat jaar 2018 besloot het kabinet om de gaswinning uit het Groninger gasveld zo snel mogelijk te beëindigen. In dit verhoor gaan we het onder meer hebben over de aanstaande beëindiging van de gaswinning. Daarnaast focussen we op NAM's betrokkenheid en uw rol bij de schadeafhandeling en de versterkingsoperatie.

Als directeur treedt u aan in september 2018. NAM staat dan inmiddels al op afstand van de schadeafhandeling. Ook is bekend dat de versterking publiek zal worden ingericht. Eerder, in maart 2018, is aangekondigd dat de gaswinning wordt beëindigd. Wat maakte dat u in deze context directeur van de NAM wilde worden?

De heer **Atema**:

Ik voelde het als een plicht om ja te zeggen toen ik gevraagd werd. Ik ben een noorderling; ik woon al tien jaar in Groningen en de NAM is sterk verbonden met de regio waar op dat moment al zes jaar een crisis gaande was. Ik had de hoop dat ik een bijdrage kon leveren aan het brengen van rust in die crisis en de NAM daar ook mee te helpen. Ik vond het ook een eer, om eerlijk te zijn. De NAM ken ik goed; ik werk er al voor de derde keer. Het bedrijf heeft 75 jaar een grote bijdrage geleverd aan Nederland. Op dit moment produceren wij nog steeds 30% van al het gas dat in Nederland geconsumeerd wordt. Dat wordt zo meteen in de winter nog hoger als we de ondergrondse gasopslagen opstarten. Ik vond het dus ook een eer om een bedrijf te mogen leiden dat heel belangrijk is voor Nederland.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U vond het een eer. Welke zorgen en uitdagingen speelden er bij NAM toen u begon in september 2018?

De heer **Atema**:

Toen ik kwam, was inderdaad het besluit al genomen dat we op afstand zouden gaan. Het Akkoord op Hoofdlijnen was afgesloten. De weg naar nul was ingezet en Groningen zou worden ingesloten in 2030. Voor mij was de prioriteit op dat moment ten eerste om dat "op afstand" te operationaliseren, dus dat we contracten zouden afsluiten, overeenkomsten zouden maken om dat te effectueren, dus ook uit te voeren. Het tweede dat voor mij toen ook heel belangrijk was, was om de lessen die wij na zes jaar toen hebben kunnen leren, ook echt toe te passen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat bedoelt u daarmee?

De heer **Atema**:

Ik heb de eerste 100 dagen ontzettend veel tijd besteed, binnen het bedrijf maar ook buiten het bedrijf -- ik ben met externe mensen gaan praten -- aan de rol die NAM gespeeld heeft. Wat hebben wij fout gedaan? Wat gaan we daarmee doen?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Daar komen we vast stap voor stap met u op terug. Had u toen u begon duidelijk voor ogen wat u wilde bereiken als directeur van de NAM?

De heer **Atema**:

Zo werkt het over het algemeen niet. Wat je de eerste 100 dagen doet -- dat is anders dan wat de Amerikaanse president als instructie krijgt -- is proberen om in te voegen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In te voegen, zegt u?

De heer **Atema**:

In te voegen, ja. Je neemt die eerste 100 dagen de tijd om te begrijpen wat er speelt, wat de strategieën zijn, wat de afspraken zijn, intern maar met name ook extern, naar de bewoners toe, naar de Groningers toe, naar de bestuurders toe, om dan in te voegen in het beleid. Want het is een lopende trein. Het is een trein die al loopt en daar moet je niet de eerste 100 dagen heel erg grote veranderingen in teweeg willen brengen. Daarna ga je accenten verleggen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Waar was die trein dan naartoe, om in die metafoor te blijven, toen u begon?

De heer **Atema**:

Wat ik zeg: Groningen zou naar nul gaan in 2030. Dus je gaat nadenken: hoe gaan we dat doen, wat is de rol die wij daarin kunnen spelen? Inmiddels weten we dat bijvoorbeeld de Norg-inzet daarin gaat helpen. Het Norg Akkoord is later afgesloten. Maar toen zijn ook al de ideeën ontstaan om bijvoorbeeld Grijskerk om te gaan zetten van hoogcalorisch gas naar laagcalorisch gas, wat ook weer gaat helpen. Je gaat dus nadenken over die weg naar nul en wat wij als NAM daaraan kunnen bijdragen. Hoe kunnen we daaraan meewerken? Je gaat nadenken over de schadeafhandeling en met name ook over de versterkingsopgave die publiek belegd zou gaan worden. Hoe gaan we dat regelen? Wij hebben aansprakelijkheid. Nou hebben we geen blanco cheque afgegeven, maar we moeten wel duidelijk afbakenen wat we wel en niet gaan betalen. Dus daar lag de prioriteit op dat moment.

De heer **Kwint** (SP):

Ik wil nog even met u stilstaan bij de verhoudingen binnen de Maatschap Groningen en het gasgebouw. De Maatschap Groningen wordt gevormd door NAM samen met EBN, een staatsdeelneming. Hoe zou u in algemene zin de verhouding tot EBN omschrijven?

De heer **Atema**:

In de vier jaren dat ik nu NAM-directeur ben, vind ik die erg constructief. Wij hebben ook geen geschilpunten gehad. De strategie van "Groningen naar nul" en de rol die wij daarin kunnen spelen, NAM op afstand, heeft nooit tot discussies geleid. We praten over meer dan alleen daarover. We praten ook over de inzet van de Groningse middelen, we praten over de kosten, we praten over reorganisaties. Maar in de afgelopen vier jaar is dat heel vloeiend en zonder frictie gegaan.

De heer **Kwint** (SP):

Wat zag u als de rol, als de taak die EBN binnen de Maatschap vervult?

De heer **Atema**:

EBN is ten eerste een financier in de Maatschap en krijgt ook de inkomsten van de Maatschap. Dus als wij investeringen doen, betaalt EBN mee: zijn deel, 40%. Als er inkomsten zijn, krijgt EBN die inkomsten vanzelfsprekend ook. Ik spar ook met EBN. Ik stem dingen af die wij van plan zijn te gaan

doen. Ik ben daar soms wel gepast in, want als het bijvoorbeeld gaat over arbitrage over kosten, ik noem maar iets, snap ik heel goed dat ik EBN daar niet heel erg in moet betrekken, want de eigenaar van EBN, hun rapportage lijn is naar het ministerie van Economische Zaken en naar Financiën. Daar probeer ik dus wel terughoudend in te zijn. Een van de dingen die Jan Willem van Hoogstraten mij gevraagd heeft toen ik binnenkwam, was om proactief te communiceren. Hij had in het verleden af en toe het gevoel dat EBN te laat werd geïnformeerd over dingen die speelden. Ik heb de afgelopen vier jaar mijn best gedaan om dat te doen. Dus altijd proactief informeren, ook als wij gingen arbitrerend, dingen die zij misschien niet mede gingen bepalen, maar zodat zij wisten dat wij stappen zouden gaan zetten.

De heer **Kwint** (SP):

Van de heer Van Hoogstraten hebben we gehoord dat hij zijn rol en de rol van EBN vooral zag als het behartigen van het financieel-economisch belang van de Staat.

De heer **Atema**:

Ja, en dat klopt wel. In een joint venture, of in een maatschap zoals deze, is er altijd één partij die opereert, die de kapitein op het schip is. Zo moet je dat ongeveer zien; je kunt geen twee kapiteins hebben. De rol van EBN is inderdaad niet om mee te helpen om gas te produceren of het onderhoud te doen, et cetera. In die zin staan ze wel op afstand. Het is inderdaad meer een partij die de financiële belangen van de Staat moet behartigen en die de strategie moet steunen, want dat is natuurlijk wel van belang. Uiteindelijk zijn er wel keuzes gemaakt. Ik noem maar iets: Grijpskerk, het omzetten van hoogcalorisch gas naar laagcalorisch gas, daar gaat EBN ook over. Dat zijn grote keuzes en daar hebben ze wel wat over te zeggen.

De heer **Kwint** (SP):

In 2019 oordeelt de Hoge Raad dat de positie van EBN zo verweven is met de positie van NAM dat eigenlijk niet alleen NAM kan worden aangemerkt als exploitant van het Groningenveld, maar EBN zelf ook. Heeft dat iets veranderd in de samenwerking of in de verhoudingen?

De heer **Atema**:

Ik heb dat niet gemerkt, nee.

De heer **Kwint** (SP):

U zei net dat er zaken zijn waarover je minder direct communiceert met EBN, omdat die het belang van de Staat raken en EBN natuurlijk rapporteert aan Economische Zaken. Is het wel zo dat de bemoeienis van EBN met de gang van zaken bij NAM zich echt primair richt op dat financiële aspect?

De heer **Atema**:

Ja, en ook op wel op veiligheid. Dan bedoel ik even niet de veiligheid van de aardbevingen en de gevolgen daarvan, maar wel de veiligheid ...

De heer **Kwint** (SP):

Van de operaties?

De heer **Atema**:

... van de operaties, ja. Het onderhoud: EBN zal zeker meekijken over onze schouder of wij een verantwoorde operator zijn, of wij een verantwoorde beheerder zijn van de assets, van de middelen die wij in gebruik hebben, want daar zijn ze mede-eigenaar van. Dus zij hebben wel iets meer een rol dan alleen maar op afstand staan, ze kijken wel mee. Maar wat ik bedoelde met "hen niet compromitteren" is als volgt. Als wij echt een geschil hebben met de overheid, snap ik heel goed dat ik daar EBN een klein beetje op afstand van moet houden. Ik wil ze niet in een belangenverstrengeling brengen.

De heer **Kwint** (SP):

Nu u het toch over de overheid hebt: hoe is de afgelopen jaren de samenwerking met het ministerie van Economische Zaken geweest?

De heer **Atema**:

Op zich heel goed. Ik vond de relaties met de ambtenaren maar ook met de twee ministers waar ik het meest mee te doen heb gehad, minister Wiebes en minister Blok, constructief. Ik vond die eerlijk en ook respectvol. Ik heb de afgelopen vier jaar heel prettig gewerkt met de topambtenaren en met het ministerie van Economische Zaken.

De heer **Kwint** (SP):

En de relatie met uw eigen aandeelhouders, Shell en Exxon?

De heer **Atema**:

Ja, ook heel goed. Het zit 'm er ook in dat sinds ik er ben, de strategie van

die twee aandeelhouders passend is, zowel voor Groningen als voor de kleine velden. De beide aandeelhouders kijken op dezelfde manier naar het Groningenveld, beide aandeelhouders steunen de weg naar nul, beide aandeelhouders vinden dat NAM op afstand moet staan met schade en versterken, beide aandeelhouders hebben toch ook wel een schuldverplichting naar Groningen, dat we daar niet zomaar weg kunnen lopen maar nog wel wat te doen hebben -- daar komen we hopelijk nog op terug. Dus ik heb geen frictie gemerkt in de strategie die wij hebben, want ik stem mijn strategie als NAM-directeur af met die twee aandeelhouders. Dat is in de afgelopen vier jaar vrij eenvoudig geweest.

De heer **Kwint** (SP):

De kogel is door de kerk en daarmee is ook ...

De heer **Atema**:

Ja. Je hebt soms wel discussies, bijvoorbeeld over het arbitrerend, wat voor ons een grote beslissing is; arbitrage tegen een overheid is niet iets wat je graag doet, vanwege de beeldvorming en bovendien ...

De heer **Kwint** (SP):

Daar komen we nog specifiek op terug.

De heer **Atema**:

Dat weet ik, maar ik probeer het uit te leggen voor wat betreft de aandeelhouders. Je hebt dan dus een groot strategisch thema: ga je dit nou wel of niet doen? Daar hik je tegen aan. Dan praat je met beide aandeelhouders, om hun input te krijgen. Uiteindelijk zijn we daar wel eenduidig in geweest.

De heer **Kwint** (SP):

Ondanks de goede verhoudingen lopen er nogal wat disputen op dit moment tussen NAM en haar aandeelhouders enerzijds en het ministerie anderzijds. Waarom lukt het niet om die in der minne te schikken?

De heer **Atema**:

Tja, er gaat ook heel veel wél goed. Bijvoorbeeld het Norg Akkoord -- daar zullen we het misschien ook nog over krijgen -- vind ik een voorbeeld van een goede samenwerking, waarbij Norg wordt ingezet om Groningen versneld naar nul te brengen. De omzetting van Grijpskerk van hoogcalorisch gas naar laagcalorisch gas ...

De heer **Kwint** (SP):
Daar was ook een arbitrage voor nodig.

De heer **Atema**:
Wat zegt u?

De heer **Kwint** (SP):
Daar was ook een arbitrage voor nodig.

De heer **Atema**:
Ja, maar dat was toch wel een andere arbitrage. Laat ik proberen om dat te duiden. Er was geen verschil van inzicht in wat we wilden gaan doen. Het enige wat is afgesproken ... Het bepalen wat een redelijke vergoeding is voor Norg vonden we allemaal verstandig om aan een derde partij te vragen. Dat is niet een arbitrage omdat je problemen met elkaar hebt, het is meer een arbitrage van: laten we dit neutraal houden en bekijken hoe een derde partij kan beoordelen of wij een vergoeding nodig hebben en wat die dan zou moeten zijn. Ik vind dit niet een voorbeeld van bijvoorbeeld een conflict.

De omzetting van Grijpskerk gaat goed, de afbouw van Groningen in zijn algemeenheid gaat snel. Niemand had deze oorlog voorspeld en die vormt wel een kink in de kabel, maar ik denk dat het uiteindelijk voor de middellange termijn voor Groningen niet uit gaat maken. Dus ik denk dat er heel veel goed gaat. Waar op dit moment het geschil zit tussen NAM en de overheid, is op de kosten rondom versterken en schade.

De heer **Kwint** (SP):
En mijn vraag was waarom het niet lukt om daar onderling uit te komen.

De heer **Atema**:
Als ik terug zou moeten kijken: ik ben vier jaar geleden begonnen en ik heb vier jaar geleden onderschat ... Toen wij vier jaar geleden die overeenkomsten sloten met de overheid over onze aansprakelijkheid, over wat wij wel en niet zouden betalen, ging ik er, ik denk naïef, van uit dat dat het was. We hebben toen, denk ik, aan de voorkant van dat proces niet goed dichtgetimmerd wat er allemaal geregeld moest worden om aan de achterkant geen problemen te krijgen. We hebben toen gewoon onvoldoende tijd besteed aan het maken van nog betere afspraken en nog duidelijker punten, aan nog specifiekere te zijn zodat je niet uiteen gaat lopen in de interpretatie van wat er is afgesproken. Het is een complex dossier; het is

een complexe crisis. Er spelen veel belangen, dus dat je twistpunten hebt, is niet heel erg vreemd. Ik hoop dat we die snel oplossen, want dat we nu arbitrage hebben aangevraagd, is ook bedoeld om het op te lossen zodat we weer met elkaar verder kunnen.

De heer **Kwint** (SP):

Hoe zijn de verhoudingen met de regionale overheden, met de provincie en de gemeenten?

De heer **Atema**:

Heel erg goed. Ja, die zijn heel erg goed. Ik weet niet hoe het in het verleden is geweest, maar met René Paas spreken we geregeld. We spreken heel veel met de burgemeesters. Ik kom ook nog steeds heel veel in het gebied en spreek met heel veel bewoners. Ik ben er niet alleen bij de bestuurders maar ook bij de bewoners juist bijna door verrast hoe mild ze naar NAM zijn. Want ik had natuurlijk wel verwacht dat er frustratie over ons zou zijn -- die is er ook wel -- met wat we gedaan hebben, welke fouten we gemaakt hebben. We hebben er toch wel een zooi van gemaakt in de afgelopen jaren. Maar ik merkte dat de afgelopen vier jaar weinig terug in de gesprekken die ik met bestuurders en bewoners heb gevoerd. Heel veel mensen willen ook vooruitkijken; heel veel mensen willen ook naar de toekomst kijken. Dat laat onverlet dat heel veel van de bewoners nog steeds in grote problemen zitten, met name met versterking. Dus ik heb weinig frictie gemerkt, weinig verwijten. Het zit 'm denk ik ook in de aard van de noorderlingen om dat misschien niet te doen.

De heer **Kwint** (SP):

Is dat een goed teken?

De heer **Atema**:

Ik ben er wel blij mee. Of het een goed teken is, of dat ze het voor zich houden en het misschien niet uiten terwijl ze dat wel zouden moeten doen: als dat zo is, zou ik het jammer vinden, want ik vind wel dat we een open gesprek moeten hebben. Ik denk dat deze enquête daar ook mee kan helpen, trouwens. Maar ik vind het natuurlijk wel fijn dat ik een normaal gesprek kan voeren met de mensen in de regio. Dat is een stuk beter dan als we een heel moeizaam gesprek zouden hebben.

De heer **Kwint** (SP):

We komen straks nog wel terug op een paar specifieke gevallen, ook van de relatie met de regio.

De heer **Atema**:

Ja.

De heer **Kwint** (SP):

Ik sluit ook niet uit dat ik straks nog wil weten wat u precies bedoelde met die "zooi" die u ervan gemaakt heeft.

De heer **Atema**:

Ja.

De heer **Kwint** (SP):

Maar voor nu: onlangs heeft de heer Vijlbrief besloten dat er niet langer een regeringsvertegenwoordiger wordt afgevaardigd naar het College van Beheer Maatschap. Wat zijn volgens u de consequenties van dat besluit voor de samenwerking binnen de Maatschap?

De heer **Atema**:

Ik denk dat die consequenties niet zo groot zijn. Het enige waar wij op moeten letten, is dat als er in het College van Beheer Maatschap beslissingen worden genomen die van belang zijn voor de overheid, voor de ministeries, die beslissingen gecommuniceerd worden. Maar dat kun je ook via EBN doen. Zolang je dat maar waarborgt en de communicatielijn openblijft -- want uiteindelijk beslissen en bespreken we daar dingen die ook voor de overheid van belang zijn -- zolang je die toegang openhoudt, denk ik niet dat het een groot verschil hoeft te maken.

De heer **Kwint** (SP):

Het is wel weer een extra schakel in de communicatie, toch?

De heer **Atema**:

Wat zegt u?

De heer **Kwint** (SP):

Het is wel weer een extra schakel in de communicatie als het via EBN naar EZ gaat.

De heer **Atema**:

Ja, het is indirect in plaats van direct. Maar goed, dit besluit is genomen en wij kunnen ermee leven.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Sinds begin 2019 geldt er een winningsplicht voor NAM. Die voorkomt dat NAM als vergunninghouder kan stoppen met de winning uit het Groningenveld als het economisch niet meer rendabel zou zijn terwijl het gas nog wel nodig is voor de leveringszekerheid. De winningsplicht maakt de overheid bovendien eindverantwoordelijk voor de gaswinning uit het Groningenveld. Wat betekent dat in de praktijk voor NAM?

De heer **Atema**:

Dit betekent in de praktijk dat ik een brief krijg, een instructie krijg, nu van de staatssecretaris en hiervoor van de minister, die mij vertelt wat ik de komende twaalf maanden in Groningen moet produceren. En die brief kan worden aangepast naar gelang de omstandigheden. Dus ik krijg letterlijk een instructie, een winplicht en daar heb ik mij aan te houden. Die bevat bovendien een maximum en een minimum, ik kan er ook niet van afwijken.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat betekent die winningsplicht voor de aansprakelijkheid van NAM voor schade en versterking?

De heer **Atema**:

Dat is op zich niet veranderd. Alle schade die plaatsvindt naar aanleiding van de gaswinning en de seismiciteit, en alle versterking die nodig is vanuit veiligheid door die gaswinning moeten nog steeds door NAM worden betaald. Dat is niet veranderd.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Er is niks veranderd door die winningsplicht als het gaat om de aansprakelijkheid?

De heer **Atema**:

Nee. Wij zijn nog steeds verantwoordelijk en aansprakelijk voor de schade die veroorzaakt is door de gaswinning maar ook door de versterking die nodig is voor veiligheid.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Hoelang blijft dat, ook als de gaswinning straks is beëindigd?

De heer **Atema**:

Daar zit geen eindtermijn aan vast. Ik vind en verwacht ook dat wij aansprakelijk zullen blijven voor de schade ten gevolge van gaswinning en de versterking die nodig is, zonder een beperking in de tijd.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Voor onbepaalde tijd.

De heer **Atema**:

Tenzij je daar een afspraak over maakt. Maar anders blijft het voor onbepaalde tijd.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja, en dat soort afspraken zijn niet gemaakt, dus dan ...

De heer **Atema**:

Die zijn voor zover ik weet niet gemaakt, nee.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Oké. Meneer Ten Brink, dijkgraaf bij waterschap Hunze en Aa's verklaarde in zijn verhoor dat hij zich zorgen maakt over de gevolgen van bodemdaling en over -- ik citeer: "Wat er gebeurt als NAM zich terugtrekt uit het gebied." Volgens Ten Brink moet er meer geld beschikbaar komen om de gevolgen van bodemdaling die veroorzaakt wordt door gaswinning op te lossen. Hoelang blijft NAM daarvoor aansprakelijk?

De heer **Atema**:

Ook zonder beperking, volgens mij. Wij hebben twee weken geleden trouwens een aanbod gedaan aan de waterschappen maar ook aan de provincie, die zitten daar samen in, om een zekerheidstelling te doen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat bedoelt u met een "zekerheidstelling"?

De heer **Atema**:

Dat is dat je een bedrag reserveert of garandeert dat beschikbaar is om de gevolgen van bodemdaling op te vangen. En dat bedrag is hoog; we hebben 500 miljoen aangeboden. Wat er de komende twaalf maanden zal gebeuren,

is dat de Commissie Bodemdaling zelf daar een oordeel over zal geven, wat zij denken dat de kosten rondom de bodemdaling nog zullen zijn in de toekomst. Dat bedrag zal naar verwachting lager zijn. En dan moeten we dat bedrag reserveren. Dus wat mij moeten doen -- dat heet "provisie" in financiële termen -- is een reservering maken bij de bank, dus dat we geld wegzetten om de kosten in de toekomst te kunnen dekken. Daar hebben we net een aanbod voor gedaan. We hebben daar nog geen reactie op, maar ik verwacht dat het voldoende is en dat die zorg is weggenomen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zei: de aansprakelijkheid voor de bodemdaling blijft ook voor onbepaalde tijd. Maar daarnaast, of daarboven of daarbij ... Hoe moet ik dat zien in verhouding tot de zekerheidstelling waarvoor u een aanbod heeft gedaan?

De heer **Atema**:

Die zekerheidsstelling is een inschatting van de hoeveelheid geld die in de toekomst nodig is om bodemdalingskosten op te vangen. Die inschatting wordt door een derde gedaan, de Commissie Bodemdaling. Die bepaalt dat bedrag en dat is de zekerheidstelling die je op de bank zet of waar je een bankgarantie voor afgeeft. We doen hetzelfde met de opruimverplichting. Wij moeten nog heel veel opruimen, ook in Groningen. Daar hebben we een zekerstelling gedaan, we hebben het geld gereserveerd om dat in de toekomst te kunnen doen. Dit doe je om te vermijden dat als een bedrijf straks failliet is of het geld niet heeft, de Staat of iemand anders opeens de kosten moet dragen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Helder. U zegt: stel dat dit niet meer zou kunnen omdat NAM failliet is of op een andere manier niet meer in staat is om die kosten te dragen. Hoeveel zicht is erop dat NAM alsnog al die kosten kan dragen?

De heer **Atema**:

Dat ziet er nu heel positief uit. Wij hebben meer dan voldoende financiële middelen om de verplichtingen na te komen, zowel voor versterken als voor schade, het opruimen en ook de bodemdaling. Dus er is op dit moment geen enkele twijfel over dat NAM dit niet zou kunnen betalen. Ik weet dat er garanties zijn, maar ik zal u eerlijk zeggen dat ik hoop dat die nooit nodig zullen zijn. Ik verwacht dat ook niet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In hoeverre heeft u daar contact over met uw beide aandeelhouders, Shell en Exxon?

De heer **Atema**:

Elk kwartaal bespreken wij de financiële situatie van NAM. Dan ga ik naar de raad van commissarissen, die heet de NAM-Raad, en laat ik zien wat de financiële situatie van NAM is. Die verandert, we produceren soms meer en soms minder, maar met name de gasprijs heeft er grote invloed op. Elk kwartaal laten we zien hoe de provisies, die reserveringen, eruitzien, hoe de financiële situatie eruitziet, hoeveel winst of verlies we gaan maken. En elk kwartaal wordt er dus door de aandeelhouders beoordeeld of het nog een gezond bedrijf is. En elk jaar doe je dit met je accountant. Dat is hetzelfde proces, maar dan jaarlijks. Die accountant moet het jaarverslag van NAM aftekenen, waarbij hij of zij als accountant bevestigt dat wij de verplichtingen die wij hebben, kunnen nakomen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. Dus u zegt: "Wij zijn voor onbepaalde tijd aansprakelijk. We maken als NAM zekerheidstellingen om een inschatting te maken ...

De heer **Atema**:

Om die na te komen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

... van wat er nodig is om die na te komen. Het ziet er allemaal positief uit, als we naar die inschattingen kijken." Dit waarschijnlijk mede door de relatief hoge gasprijs op dit moment?

De heer **Atema**:

Die heeft het afgelopen jaar zeker geholpen. We moeten even afwachten hoe het belastingregime in Nederland en in Europa gaat veranderen. We hebben natuurlijk ook wel een ander jaar gehad, namelijk 2020, een covidjaar.

Sowieso was dat een bijzonder jaar, ook voor ons omdat wij dat jaar moesten doorwerken als vitaal bedrijf en daar best wel moeite mee hadden.

U moet zich voorstellen: wij zitten op locaties, ook op zee, met kleine ruimtes, stapelbedden, locaties waar mensen met een helikopter naartoe moeten vliegen. Dat is toen gewoon doorgegaan omdat NAM uiteindelijk wel de energie moest leveren om ook de ziekenhuizen van energie te voorzien.

Dat jaar, 2020, was ook het jaar dat de gasprijs in de zomer naar €0,04 per

kuub ging. Nu is die €1,60 en de prijs is boven de €2 geweest. €0,04 is voor NAM verliesgevend. Dus dat was voor ons een jaar waarin we alle riemen even hebben aangesjord. We hebben toen de NAM toch wel door een transformatie gevoerd, met een grote afslanking, omdat je op dat moment zag: oké, de financiële situatie verandert, ik maak me zorgen; ik moet nu wat doen aan de kosten.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En wat was toen het gesprek dat u met de aandeelhouders had?

De heer **Atema**:

Dat ging dus daarover. Het covidjaar 2020 was een heel bijzonder jaar, omdat het de eerste keer was dat we een pandemie kregen die we allemaal nog niet hadden meegemaakt. En we wisten niet hoelang die ging duren. En we wisten ook niet wat de gevolgen waren. Dus toen hebben we een beleid gevormd dat vrij conservatief was, in de zin dat we dachten: als dit drie, vier jaar doorgaat, moeten we wel dit bedrijf overeind houden; wat moeten dus doen? We hebben toen met de aandeelhouders bijvoorbeeld afspraken gemaakt over reorganisaties.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat is de positie van de aandeelhouders daarbij?

De heer **Atema**:

De aandeelhouders zullen altijd het belang hebben om het bedrijf gezond te willen houden. Het is hun bezit; ze zullen het niet failliet willen laten gaan of in de problemen willen laten komen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En wat is hun rol als het gaat om die aansprakelijkheid voor onbepaalde tijd en de benodigde zekerheidstelling?

De heer **Atema**:

De aansprakelijkheid voor onbepaalde tijd is voor NAM. De aandeelhouders hebben de garantie gegeven dat als NAM die aansprakelijkheid niet kan nakomen, de aandeelhouders zullen instappen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Is dat nog aan de orde geweest in 2020?

De heer **Atema**:

Nee, helemaal niet. Nee. Wij hebben toen echt gekeken naar wat wij als NAM moesten doen om onze financiële boekhouding op orde te houden. Die was wel op orde, maar we moesten rekening houden met andere scenario's. We hebben toen de kosten verlaagd, we hebben het investeringsniveau verlaagd, om aan de uitgavenkant een evenwicht te krijgen met de inkomstenkant. Als de inkomsten omlaaggaan, moet je de uitgaven aanpassen; dat is wat we toen gedaan hebben.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat was de plek van de kosten voor schade en versterking in dat beleid?

De heer **Atema**:

Niet. Nee, niet. Daar hebben we budgettering voor. Die is niet aangepast door de gasprijs, die heeft er ook geen enkele invloed op. Wij budgetteren en reserveren die bedragen op grond van wat wij van de overheid aan informatie krijgen. Het is daar helemaal los van gehouden. Dat zijn verplichtingen waar je niet vanaf kunt, welke gasprijs je ook hebt of welke inkomsten je ook hebt. Daar zul je dus ook niet aan tornen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dat wordt dus door NAM ook echt als een apart ...

De heer **Atema**:

Ja, zeker. Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Helder.

De heer **Kwint** (SP):

Hoe ziet dat er dan op de langere termijn uit? U zegt: onze aansprakelijkheid is in die zin zonder beperking, er zit geen einddatum op. De inkomsten van NAM vanuit Groningen verdwijnen al en zullen verder verdwijnen.

Aandeelhouders hebben garanties afgegeven tot een bepaald moment; in ieder geval lopen de afspraken een keer af. Op welke manier is de Groninger er dan van verzekerd dat er geen gedoe ontstaat over wie er nou de rekening moet betalen?

De heer **Atema**:

Ik ga mezelf toch herhalen. Wij hebben budgettering en reservering gemaakt

voor de uitgaven in de toekomst voor zowel versterken als schade. Die pas je aan op het moment dat je nieuwe inzichten krijgt. Groningen gaat dicht, maar NAM houdt niet op te bestaan; we hebben nog 100-plus kleine velden die inkomsten genereren. Maar uiteindelijk is het wel zo dat wij voor alle kosten die wij voorzien in de toekomst, al geld beschikbaar hebben gesteld. De Groninger zou daar niet over in moeten zitten, ook al omdat als NAM het niet zou kunnen betalen, als we het verkeerd hebben en er in de toekomst iets gebeurt waarmee wij helemaal geen rekening hadden gehouden, en wij de verplichtingen niet meer kunnen nakomen, de aandeelhouders alsnog die verplichtingen moeten nakomen. Dus je hebt hier twee barrières: de eerste is dat NAM het moet betalen, de tweede is dat de aandeelhouders in moeten springen. Ik ga op dit moment echt helemaal niet uit van dat tweede scenario.

De heer **Kwint** (SP):

Voor de totale afhandeling gaat u er nu van uit dat het allemaal gewoon binnen de NAM kan.

De heer **Atema**:

Jazeker. Ja.

De heer **Kwint** (SP):

Ik wil het even met u hebben over de afhandeling van de schades. Als u begint als directeur, staat de NAM al op afstand van de schadeafhandeling. De Tijdelijke commissie mijnbouwschade Groningen is er dan, als voorloper van het Instituut Mijnbouwschade Groningen. Wel is NAM nog betrokken bij de afhandeling van 6.000 oude schades, de schades die gemeld zijn voor 31 maart 2017. Deze groep gedupeerden ontvangt in 2018 een laatste aanbod van NAM om de schade af te handelen. Bent u zelf tevreden over hoe NAM die schades heeft afgehandeld?

De heer **Atema**:

Ja en nee. Ik ben tevreden omdat er uiteindelijk door de Tweede Kamer een onderzoek is ingesteld om te kijken of de mensen in het aardbevingsgebied tevreden waren. Nou, toen kwamen er signalen terug dat mensen vonden dat ze te weinig hadden gekregen, dus dat wij wel de schade hadden vergoed maar dat de rekening van de aannemer hoger was. Daar heb ik toen met Eric Wiebes, de minister, en met René Paas, de commissaris van de Koning, een afspraak over gemaakt, van: kunnen we een loket openen bij de provincie zodat mensen dit kunnen aantonen; is dit zo of heeft dit onderzoek

iets aan het licht gebracht wat er niet is? We hebben mensen toen de kans gegeven om naar het loket bij de provincie Groningen te gaan om aan te tonen dat wij onvoldoende betaald zouden hebben. Nou, dat deed een handvol van die 6.000 dus daaruit concludeer ik dat wij wel goed hebben vergoed, dat we voldoende financiële middelen aan die mensen hebben gegeven om hun schade te vergoeden. Ik had verwacht dat er anders meer mensen naar dat loket waren gegaan. Dus daar was ik tevreden over.

Waar ik minder tevreden over ben, nu, is wat ik hier hoorde van een arbiter die hier zat en die vond dat NAM in het proces nog te veel bemoeienis had. Dit was voor mijn tijd, maar hier ga ik wel actie op ondernemen. Ik geloof dat het de heer Schulting was.

De heer **Kwint** (SP):

Ja.

De heer **Atema**:

Dat is voor mij een signaal waarvan ik tegen mijn team gezegd heb: luister eens, als deze verhoren af zijn -- want dat wil ik wel even afwachten deze week -- wil ik heel graag om tafel met deze man; ik wil dat begrijpen. Want daar zit voor mij wel nieuwsgierigheid in: wat bedoelt hij en wat hebben wij niet goed gedaan; zijn wij ons daarvan bewust en wat leren wij daarvan? Als een arbiter, die in mijn ogen echt onafhankelijk en respectabel is, zoiets over je zegt, moet je daar opvolging aan geven. Dus ik ben niet helemaal tevreden, want dit had ik niet verwacht en dit ga ik opvolgen.

De heer **Kwint** (SP):

Meneer Schulting wil vast op die uitnodiging ingaan, gezien wat hij hier verklaard heeft.

De heer **Atema**:

Dat hoop ik.

De heer **Kwint** (SP):

Een andere onafhankelijke autoriteit is de heer Leendert Klaassen, de Onafhankelijke Raadsman. Die zegt over de afhandeling van deze schades dat veel mensen het aanbod van NAM "met tegenzin" hebben geaccepteerd. Er bleek later ook uit onderzoek dat mensen er uiteindelijk gewoon maar vanaf wilden zijn. Nou, dat begrijpen we, denk ik. Hoe verklaart u de ontstane onvrede over de afhandeling? Dat mensen toch ...

De heer **Atema**:

Zich onder druk gezet voelden, is wat u ...

De heer **Kwint** (SP):

Ja, nou ja: zich onder druk gezet voelden, of uiteindelijk hun verlies maar namen om door te kunnen.

De heer **Atema**:

Ik kan het heel moeilijk beoordelen. We hebben dat arbitrageproces gevoerd. Wij hebben altijd de arbiteruitspraak gevolgd, op één keer na, toen we hebben geschikt. Dus van de 6.000 oude schadegevallen hebben we als NAM alle arbitrage-uitspraken opgevolgd en ons eraan gehouden en 1 keer is dus een afwijking gevonden in een schikking met de persoon zelf.

Dat mensen het gevoel hadden dat ze onvoldoende kregen, vind ik moeilijk te evalueren. Nogmaals, met die actie naar aanleiding van het Tweede Kameronderzoek, dat is natuurlijk een beetje klinisch, hebben wij laten zien: oké, zijn er uitgaven van de aannemer hoger geweest dan wij hebben betaald? Nou, dat lijkt er niet op. Dat mensen nog steeds het gevoel hebben dat ze tekort zijn gedaan, vind ik jammer, maar vind ik moeilijk te duiden. Ik denk in zijn algemeenheid dat als je nu in Groningen komt en met de bewoners praat, dat gevoel áloverheersend is, niet alleen bij schade maar ook bij versterken. Mensen hebben het gevoel dat hun tekort is gedaan. Nog steeds. Dat is een onderliggend gevoel dat denk ik toch ook wel gevoed wordt door wat in de regio heerst, van: wij hebben heel weinig aan die gaswinning gehad; wij hebben 50, 60 jaar Nederland geholpen met gas dat in onze ondergrond zat, wij hebben daar nu de last van, natuurlijk krijgen we nu misschien de schade vergoed en dat zal best een-op-een kloppen, maar wat hebben we er nu echt aan overgehouden als provincie en als regio?

De heer **Kwint** (SP):

Maar er zijn ook wel concretere bezwaren die mensen hebben in de afhandeling. U heeft gelijk, er was inderdaad een regeling waarbij mensen een factuur tot uiterlijk 1 oktober 2019 konden laten zien en dan de extra kosten vergoed kregen. Maar als je zelf handig bent of als je je buurman hebt laten helpen, kom je daar niet voor in aanmerking. De Groninger Bodem Beweging, de heer Jelle van der Knoop, heeft onder andere gezegd: "Mensen moeten van alles doen. Ze moeten wéér naar de provincie en de NAM toe, wéér offertes overleggen, wéér corresponderen et cetera. Men zou wel iets minder rigide kunnen zijn met bonnetjes. De vaak gebruikte term

'ruimhartig' betekent ook dat je uitgaat van goed vertrouwen." U herkent de kritiek ... u k nt de kritiek vast, laat ik het zo zeggen.

De heer **Atema**:

Ik snap die kritiek. Je hebt 6.000 oude schadegevallen. Die moeten heel snel worden opgelost. Dat je dan maatwerk voor elk individu, als iemand zelf iets heeft opgeknapt en er geen aannemer voor heeft ingehuurd, niet 6.000 keer kunt meenemen in die snelheid: dat is heel vervelend, maar dan hadden we het niet snel moeten doen; dan hadden we iets anders moeten doen zodat je daar meer ruimte voor had. Het is heel moeilijk om grote aantallen mensen te helpen op een snelle manier en élk individu daarbij precies tegemoet te komen. Dat is gewoon heel moeilijk.

De heer **Kwint** (SP):

Maar de kritiek van Van der Knoop is hier toch niet ... Hij vindt het juist t  gedetailleerd, als ik het even samenvat; je moet van alles doen: bonnetjes. NAM, provincie.

De heer **Atema**:

Wat ik probeer te zeggen is dat als je dat 6.000 keer doet, je af en toe weleens een situatie zult hebben waarbij iemand vindt dat er meer had moeten gebeuren. We hebben toen in het kader van ruimhartigheid, dat is eigenlijk daarvoor al afgesproken, wel de meerwaarderegeling afgesproken, waarbij als mensen schade hebben, zij ook  3.000 krijgen voor verduurzaming. Ik hoop dat dan een beetje helpt. Kijk, je moet uiteindelijk de aansprakelijkheid van NAM rondom schade en versterken niet mengen met ruimhartigheid. Je kunt het koppelen, maar je moet het niet mengen, want dan krijg je willekeur, dan krijg je een heel chaotische situatie.

De heer **Kwint** (SP):

Hoe koppel je iets zonder het te mengen?

De heer **Atema**:

We hebben heel veel voorbeelden. De meerwaarderegeling is een voorbeeld. Je hebt schade, die moet je indienen, dan krijg je die betaalt en krijg je er nog  3.000 bij. Dat is een koppeling, maar dat is niet een menging: je moet niet die  3.000 bij het schadebedrag optellen, want dan krijg je een heel chaotische situatie. Neem het scholenprogramma. We hadden 100-plus scholen die moesten worden versterkt. Dat hebben we teruggebracht naar 70. NAM heeft eraan meegewerkt en meebetaald om die duurzaam te maken

en in een krimpregio heel geschikt te maken om kinderen naartoe te laten gaan. Dat zijn ruimhartigheidsbepalingen, maar die zijn gekoppeld aan aansprakelijkheid; het is niet op één hoop gegooid. Het Nationaal Programma Groningen vind ik ook een voorbeeld.

De heer **Kwint** (SP):

Is dit voor NAM zo van belang om ook de financiële afwikkeling enigszins overzichtelijk te houden?

De heer **Atema**:

Ja, maar ook voor de mensen zelf. Want als je dit niet doet -- ik heb voorbeelden gezien waarbij het niet goed gaat en ik zie eigenlijk dat voorbeeld nu ook bij versterken -- en je praat met Groningers dan krijg je willekeur, je krijgt dat de een meer krijgt dan de ander en daardoor krijg je een enorme maatschappelijke onrust en sociale ontwrichting. Dat is op dit moment gaande in de provincie. We leggen met de hele versterkingsoperatie zoals nu uitgevoerd ... Ik praat met die bewoners. We hebben bij de NAM 200 mensen die ongeveer in dat aardbevingsgebied wonen en 80% van de NAM'ers heeft familie en vrienden in het aardbevingsgebied, ook ik. Wat je van al die mensen in het aardbevingsgebied hoort, is dat de sociale tijdbom die nu aan het ontstaan is door hoe wij ruimhartigheid en aansprakelijkheid aan het mengen zijn rondom versterken, zo meteen tot uiting gaat komen, niet alleen in Overschild maar ook in andere dorpen. Dat is iets waarvoor we niet kunnen wegkijken. Dus ik heb wel echt geleerd dat je aansprakelijkheid zuiver moet houden; je moet gewoon betalen tot wat je verplicht bent. Je kunt het absoluut koppelen aan ruimhartigheid, dat vind ik ook gepast, maar maak het niet één geheel. En ruimhartigheid moet in mijn ogen altijd van tevoren worden afgesproken met criteria, zodat mensen kunnen zien wanneer je het gaat toepassen en dat je het ook consistent doet.

De heer **Kwint** (SP):

U had het net al over die extra regeling voor gedupeerden die het aanbod van 2018 accepteerden. NAM noemt die regeling zelf "reparatie herstelkosten acceptanten ruimhartig aanbod".

De heer **Atema**:

Vreselijk.

De heer **Kwint** (SP):

Het is niet de meest pakkende naam, nee; dat zal ik meteen toegeven. Op

welke manier ziet u dan die ruimhartigheid? U heeft zojuist al iets gezegd over het niet vermengen met elkaar, maar ik ben op zoek naar ... We horen de term "ruimhartigheid" heel vaak en we zien hem heel vaak in stukken en soms lijkt iedereen er wat anders mee te bedoelen.

De heer **Atema**:

Hoe zie ik "ruimhartigheid"? Nu hebben we het gekoppeld aan aansprakelijkheid. Je kunt ook ruimhartigheid betrachten zonder dat je aansprakelijk bent voor iets, maar als ik aansprakelijk ben voor schade die ik aan mensen toebreng, is er geen kwestie over, ook formeel en juridisch niet, dat ik die schade moet betalen. Vind ik dat ik een ereschuld heb naar die mensen en dat ik wel wat meer mag doen, dan noem ik dát ruimhartigheid. Vind ik dat je dat transparant moet houden en gescheiden van elkaar maar wel gekoppeld aan elkaar? Dat vind ik van groot belang. Dus ik vind ruimhartigheid van groot belang. En wij hebben denk ik wel tien voorbeelden van ruimhartigheid die goed heeft gewerkt, waar ook mensen in de provincie heel blij over zijn. Ik hoor niemand klagen over het scholenprogramma. Ik hoor niemand klagen over de meerwaarderegeling. Ik hoor niemand klagen over het Nationaal Programma Groningen, waar NAM 500 miljoen aan bijgedragen heeft. Ik hoor niemand klagen over de CBS, de Commissie Bijzondere Situaties, die is opgezet door NAM en nu is overgedragen. Dus we hebben wel tien regelingen getroffen waarbij ruimhartigheid het doel was en het goed uitpakte. Maar in al die regelingen was er geen vermenging met aansprakelijkheid.

De heer **Kwint** (SP):

Hoe vermengt ruimhartigheid zich dan met op goed vertrouwen handelen? Neem het voorbeeld dat ik net noemde, dat mensen toch weer met de bonnetjes van de aannemer eerst langs de provincie moeten en dan langs NAM. Uiteindelijk maken maar 88 mensen van die regeling gebruik. Dat kan betekenen dat iedereen tevreden was en dus geen aanvullende regeling hoefde. Het kan ook betekenen dat mensen denken: ik ga het niet weer doen, ik ga niet weer die bonnetjes uit die schoenendoos halen.

De heer **Atema**:

Ja. Ik vind het een geweldig moeilijk dilemma. Je praat over grote aantallen, je wilt het snel afhandelen, je wil mensen niet eeuwig laten wachten. Wat ik veronderstel dat goed is, is om in die aansprakelijkheid ruimte te geven die wat opgerekt is. Dat is prima, maar nogmaals, ik zou aansprakelijkheid en ruimhartigheid niet te veel op één hoop gooien, want ik zie nu gebeuren in

de regio, ik zie nu rondom versterken, dat dit tot grote probleem leidt. Want de versterkingsoperatie is nu niet alleen een veiligheidsoperatie geworden, maar is ook een gebiedsvernieuwing en een stadsvernieuwing en weet ik het allemaal. Je ziet nu dat in dezelfde straat ... Ik sprak drie weken geleden iemand. Samen met Ben van Beurden overigens zijn we naar bewoners geweest. Daar zat iemand die zijn huis had laten versterken na zeven jaren. Een jonge jongen. En die brak in dat gesprek. Ik vroeg hem: waarom ben je zo emotioneel, want je bent er nu vanaf? En hij zei: ja, maar ik voel me zo schuldig naar mijn burens. Eén buurman kreeg namelijk een minder goede regeling, want hij had eerder de afspraak gemaakt, en de andere buurman -- let op! -- was er gewoon uitgestapt. Die had gezegd: ik ga hier niet langer op wachten; ik doe er niet meer aan mee. Dus wat je zo meteen gaat krijgen, en deze man voelt dat, is dat deze mensen met elkaar verder moeten, maar de een veel meer tegemoetkoming in de schade heeft gekregen, veel meer profijt heeft gehad, dan zijn twee burens. Dat gaat spanning geven; we zien dat al. Dus ik vind dat je rondom versterken een heel duidelijk beleid moet voeren. Dat hadden we ook afgesproken in 2018 rondom veiligheid: je moet huizen versterken voor veiligheid. En op dit moment weten we niet eens zeker of dat wel gebeurt. De versterkingsoperatie is zó groot geworden en heeft zúlke lange wachttijden dat ik op dit moment niet kan zeggen dat de huizen die het meest onveilig zijn, die het eerst versterkt zouden moeten worden, aan de beurt komen.

De heer **Kwint** (SP):

Ja. Op de versterkingsoperatie komen we straks nog op terug.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U legde net uit wat u bedoelde met "ruimhartig" en hoe u dat gescheiden wil houden van de aansprakelijkheid. Wat zou uw definitie van "ruimhartig" zijn?

De heer **Atema**:

Ik vind: dat je genereus bent, dat je meer doet dan waartoe je verplicht bent, dat je hartelijk bent en in die ruimhartigheid mensen iets geeft waar ze wat aan hebben en waar ze ook behoefte aan hebben: geef ze iets wat ze zelf willen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U noemde net het woord "genereus". Dat lees ik ook terug in een interview dat u heeft gehouden met het Dagblad van het Noorden in oktober 2019. Daarin vertelt u dat NAM genereus is bij de schadeafhandeling van zeer

moeilijke gevallen. U zegt: "En dat doen we met een goede reden. We helpen mensen echt uit een aantal problemen. Wel gebeurt dat altijd via de gemeente." Waaruit bleek nou dat NAM zich genereus opstelde?

De heer **Atema**:

We hebben destijds bijvoorbeeld de Commissie Bijzondere Situaties gehad. Ik ben daar twee keer naartoe geweest. Daar konden burgemeesters gezinnen inbrengen die niet alleen schade en versterken hadden, maar ook allerlei andere problemen. Dat waren gezinnen die in de schuldsanering zaten of in de psychiatrie; echt hele problematisch gezinnen zoals je ze helaas in Nederland tegenkomt, ook in het aardbevingsgebied. Die werden daar besproken en dan kwam er een pakket aan maatregelen waar NAM aan meebetaalde om die gezinnen uit de problemen te helpen. Dat heeft volgens mij heel erg goed gewerkt; we hebben gewoon mensen echt uit de problemen geholpen. Dat vond ik genereus, want het was niet een formele verplichting, maar ik vond het wel vanuit het oogpunt van generositeit nodig. Een ander voorbeeld is de opkoopregeling. Mensen hadden een huis, wilden dat verkopen, maar dat lukte niet. Toen hebben wij besloten als NAM om die huizen op te kopen, die mensen het geld te geven, en dan konden wij later het huis verkopen. Dat koopinstrument zoals dat nu heet, is ook overgenomen door de NCG. Dat vond ik wel genereuze maatregelen. Nogmaals, je moet mensen wel iets bieden voor waar zij tegenaan lopen, waar zij behoefte aan hebben. Generositeit is niet iets weggeven wat mensen helemaal niet willen; je moet goed luisteren waar de behoefte ligt, je moet criteria afspreken waaronder je dat gaat geven, en je moet consistent zijn.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En dat ging dan onder andere via de Commissie Bijzondere Situaties die u net noemde. Die was in 2014 ingesteld en inderdaad bedoeld om mensen met bevingsschade die in een schrijnende situatie zaten te helpen.

De heer **Atema**:

Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat maakte nou dat die commissie specifiek toegevoegde waarde had?

De heer **Atema**:

Omdat die commissie tijd en expertise had voor die complexe situaties. En het zijn echt complexe situaties, hier kun je niet zeggen "ik geef die mensen

geld en dat stopt het". Het waren soms mensen die in de schuldsanering zaten, dus dan maakte NAM geld over en nog voordat die mensen daar bij konden, had de bank het al afgepakt. Die commissie had de tijd om maatwerk te leveren aan mensen die het echt, écht nodig hadden. Er werden dan afspraken gemaakt voor díé gezinnen. Dit kun je ook niet voor duizenden mensen doen, niet voor duizenden families, maar wel voor een aantal. Die commissie kreeg de tijd en de ruimte om maatwerk te leveren voor de mensen die dat het hardst nodig hadden. En daar speelde geld geen rol.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Daar speelde geld geen rol, zegt u.

De heer **Atema**:

Nee. Voor zover ik weet, hebben wij nooit een familie niet geholpen die door een burgemeester was ingebracht. Wat we wel hadden, was dat de burgemeesters het aanbrachten, mensen konden niet zelf naar die commissie lopen. We hadden de burgemeester als een soort hoeder over zijn gemeenschap, om te zien: oké, dit gezin verdient echt een tweede kans. En die commissie had de ruimte om maatwerk te leveren.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

De commissie wordt gefinancierd door de NAM en NAM voert ook uit wat de Commissie Bijzondere Situaties adviseert. Maar eind 2020 volgt de aankondiging dat NAM de betrokkenheid bij en ook de financiering van deze commissie beëindigt. Waarom?

De heer **Atema**:

Omdat NAM op afstand kwam. Dus wij moesten alles op afstand zetten, ook deze commissie.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Van wie moest u ook deze commissie op afstand zetten?

De heer **Atema**:

Dat was het beleid dat we met elkaar hebben afgesproken. Dit gaat om afhandeling van schade, afhandeling van ... sommige gezinnen zaten in de versterkingsoperatie. Wat wij wel hebben gedaan, is heel hard lobbyen dat de provincie dit zou overnemen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Bij wie heeft u daar dan voor gelobbyd?

De heer **Atema**:
Bij de provincie zelf. Wij hebben heel duidelijk aangegeven: Deze commissie, de CBS, werkt heel erg goed. Wij hebben er heel lang op gehamerd dat die commissie werd ondergebracht bij de provincie, wat ook gebeurd is.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Toch lezen we dat NAM eigenlijk van die commissie af wil, onder andere omdat de uitvoeringskosten van de commissie, ik citeer maar even in slecht Nederlands, "out of proportion" zijn.

De heer **Atema**:
Waar leest u dat?

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Dat lees ik in een brief die gerelateerd is aan een vergadering van het College van Beheer Maatschap in december 2020. Een vergaderstuk.

De heer **Atema**:
Dat is bij mij nooit een overweging geweest. Het paste echt in het beleid van de strategie NAM op afstand. Al deze gezinnen zaten in een schadeafhandeling of in een versterkingsoperatie, dus daar konden wij ons niet meer mee bemoeien. Ik heb nooit de intentie gehad om daarop te gaan besparen. Dit was voor NAM ook niet een extreem groot bedrag. Ik geloof dat wij in totaal iets van 15 miljoen hebben uitgegeven aan deze commissie. Op de 5,5 miljard die we de afgelopen tien jaar hebben overgemaakt, is dat niet een bedrag waar ik me druk om zal maken.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Toch lees ik het in de vergaderstukken van 10 december 2020. Daar gaat het over het bestuursakkoord en de Commissie Bijzondere Situaties en dan staat er -- ik ga het toch even in het Engels doen, als het nodig is, zal ik het vertalen: "As the committee increasingly decides on cases in which all earthquake related damage was already paid for in full and the committee's execution costs are out of proportion, NAM, taking reputation into account, decided to end financial support for CBS per 31 December 2020." Oftewel: NAM, verantwoordelijk in dit geval, besluit om de financiële ondersteuning van de commissie te beëindigen.

De heer **Atema**:

Ik moet het er echt op nalezen. Wat ik weet en wat ik gedaan heb, is proberen om deze commissie onder te brengen bij de provincie. Nogmaals, geld speelde voor mij hier geen rol; het was 15 miljoen op de 5,5 miljard die we hebben overgemaakt, niet een bedrag waar ik van wakker lig. Ik geloof niet dat ik ooit die overweging heb gehad. U leest het voor, ik moet nog nalezen in welke context het geplaatst is, want het was bij mij nooit een overweging en bij ons ook niet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar in hoeverre kan de context dan verklaren wat ik hier lees?

De heer **Atema**:

Nou, ik moet even lezen wat eromheen besproken werd, want de Commissie Bijzondere Situaties is in mijn herinnering nooit een twistpunt geweest qua financiën. Het gaat om een heel laag bedrag. Dus ik wil toch even kijken wat daar nog omheen staat. Ik vertrouw u wel, alleen moet ik even mijn geheugen opfrissen wat er nog meer besproken is.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Kan het zijn dat de aandeelhouders hier een mening over hadden die voor u van belang was?

De heer **Atema**:

Nee, die stonden hier heel ver vanaf.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Heel ver vanaf?

De heer **Atema**:

Ja, ja. Het waren allemaal heel erg gedetailleerde regelingen die wij als NAM deden. Ik vermoed dat de aandeelhouders weten dat er ooit een Commissie Bijzondere Situaties is geweest; ik geloof niet dat ze ooit bij zijn gepraat over het functioneren ervan en hoeveel geld die kostte. 15 miljoen op 5,5 miljard aan uitgaven is niet iets waarover wij met de aandeelhouders gaan overleggen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik ga even nadenken of ik u straks de notulen nog geef. Voor nu constateer

ik dat er een verschil is in de manier waarop u keek naar het beëindigen van de commissie en wat we terugzien in de stukken.

Het ministerie van Economische Zaken betreurt het besluit uiteraard, en wijst er ook op dat als NAM niet meer betrokken wil zijn bij het werk van de commissie, NAM nog steeds aan de achterkant wel financiering kan leveren aan die commissie.

De heer **Atema**:

Tuurlijk.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Welke overwegingen heeft u gehad om de commissie al dan niet te blijven financieren?

De heer **Atema**:

Ik mag verwachten dat de uitgaven die de provincie Groningen nu maakt rondom die commissie weer bij ons worden ingediend, of als onderdeel van het IMG of van de NCG. Als dat kosten zijn die hiermee te maken hebben, zullen wij ze ook betalen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus u zegt: we moesten onze handen aftrekken van de commissie in verband met de rest van het beleid, NAM op afstand; de financiering was voor ons geen probleem. Maar wij lezen terug dat die wel een belangrijke aanleiding was om ermee te stoppen. En u zegt: ik heb gelobbyd bij de provincie om het over te nemen en alles wat er nu uit voort zou kunnen komen aan kosten, zou nog steeds bij ons terecht kunnen komen.

De heer **Atema**:

Al deze families hadden schade of versterking, dat was de aanleiding om naar die commissie te gaan; er was meer aan de hand, er werd maatwerk geleverd, maar de kern van de problemen van die mensen was wel schade of versterking. Die kosten en dat wat er omheen hangt, kunnen via het IMG als het schade betreft en via de NCG als het versterking is, via het ministerie van Economische Zaken bij ons worden ingediend. Als dit zo gespecificeerd wordt, "dit zijn kosten van de Commissie Bijzondere Situaties", zullen wij die kosten ook betalen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. Dan is mijn vraag eigenlijk als volgt. Ik lees dat u het niet wilde. Ik lees ook in een brief die het ministerie van Economische Zaken aan de NAM stuurt over de financiering van de Commissie Bijzondere Situaties dat EZ het belangrijk vindt dat die commissie haar werk kan continueren, dat er samen met de provincie gezocht is naar een manier om de adviezen van de commissie zonder NAM te laten uitvoeren -- NAM op afstand. Dat is gelukt, zegt Economische Zaken, maar voegt daar ook aan toe: "Tot mijn teleurstelling geeft u aan besloten te hebben om eveneens de financiering van de CBS per 1 januari 2021 te beëindigen."

De heer **Atema**:

Ja, de rechtstreekse financiering van NAM aan de commissie hebben we beëindigd, maar niet de indirecte financiering via het IMG en de NCG. Dit is in 2020. Elke keer als NAM nog betrokken was bij schade of versterken, hadden we altijd de schijn tegen: NAM bemoeit zich nog met het proces. Dus dat wij hier een strakke lijn in gingen trekken, dat we zelfs bij deze commissie, met dat relatief geringe bedrag, op afstand wilden worden gezet, kwam voort uit, tot op de dag van vandaag, de zorg in de regio dat wij toch nog betrokken zijn bij schade en versterken. Als wij nog bij die commissie betrokken waren geweest en nog steeds daar aan tafel hadden gezeten, was dat gerucht gevoed. En daar wilden we vanaf. Rechtstreekse financiering van de commissie vanuit NAM is ook niet verstandig. We zouden de schade en de versterking en de kosten van de gaswinning in publieke handen willen leggen. Dus dat wij in indirecte zin nu betalen: vanzelfsprekend. Dat wij niet meer rechtstreeks die commissie financieren, lijkt mij verstandig.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Het ingewikkelde is natuurlijk ... U zei: de Commissie Bijzondere Situaties was een teken van hoe genereus we naar gevallen keken; maatwerk leveren aan mensen in schrijnende situaties die schade of versterking hadden; vragen wat de gedupeerde wil en daarop inspringen. Dat was eigenlijk de kracht van de Commissie Bijzondere Situaties, zei u net. Maar zoals u ook al zei, is dat natuurlijk een heel andere manier van benaderen dan het IMG en de NCG nu doen met schade en versterking. Dus ik zoek. Als u zegt "die indirecte financiering is oké, die doen we nog steeds", denk ik: ja maar, is dat wel zo, want bij die hele processen rond IMG en NCG -- we komen er straks nog op terug -- is het vraagstuk juist wat NAM wel en niet betaalt.

De heer **Atema**:

Als je onze aansprakelijkheid pakt en daar kosten maakt, betalen we die. Als je ruimhartigheid wil betrachten en wij maken van tevoren daar afspraken over -- nogmaals, daar hebben we meer dan voldoende voorbeelden van -- betalen wij ook. Waar wij moeite mee hebben, is als er ruimhartigheid wordt betracht en de rekening bij NAM wordt ingediend zonder dat we daar afspraken over hebben gemaakt. Maar als de provincie bij ons komt en zegt "luister, wij willen de Commissie Bijzondere Situaties verbeteren, er meer geld voor reserveren, zijn jullie bereid om daaraan mee te betalen buiten jullie aansprakelijkheid voor schade en versterken om, want daar moet een bedrag voor komen," zit ik onmiddellijk om tafel.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Heeft de provincie dat de afgelopen jaren gevraagd?

De heer **Atema**:

Nee, ze zijn niet meer bij ons teruggekomen. Nee. Maar als ze bij ons terug zouden komen en zeggen "luister, dit is een belangrijk thema; we zien de noodzaak om gezinnen te helpen alleen maar groeien met de energiearmoede en alles, we willen het verbreden, we willen het vermeerderen," kun je daar met ons absoluut afspraken over maken. Ik heb nog nooit een afspraak over generositeit geweigerd zelfs, maar ik wil wel dat we van tevoren daarover gaan praten en niet dat je op een gegeven moment een rekening bij mij indient en zegt: ik ben genereus geweest op jouw kosten. Zo werkt het niet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus u zegt: het vraagstuk of er indirecte financiering is voor de schrijvende situaties die in het verleden bij de Commissie Bijzondere Situaties terecht zouden komen, waar die schrijvende situaties nu terechtkomen, of we dat wel of niet indirect financieren als NAM, is eigenlijk onbekend.

De heer **Atema**:

Ik weet nu niet of ... De specificaties die wij van het IMG en de NCG krijgen, zijn niet goed. Dus we weten niet goed waarvoor we betalen. Dat is echt een knelpunt, waardoor de afgelopen twee jaar onze jaarrekening bijna niet meer goedgekeurd werd. Ik kan dus al helemaal niet zien welke CBS-kosten daarin zitten, maar ik kan u garanderen dat als het IMG of de NCG ons kosten geeft die te maken hebben met de CBS, ik daar absoluut voor ga betalen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
"CBS" is de Commissie Bijzondere Situaties.

De heer **Atema**:

De Commissie Bijzondere Situaties. Als de provincie of een andere instantie zou zeggen "luister, we moeten het hebben over die Commissie Bijzondere Situaties, daar moeten nieuwe afspraken over worden gemaakt": vanzelfsprekend. Ik denk nog steeds wel dat de financiering van de CBS indirect moet plaats gaan vinden, want bij alles wat NAM direct gaat financieren, krijg je de discussie: NAM bemoeit zich er weer mee.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
We komen daar straks nog verder op terug.

De heer **Kwint** (SP):

U zegt: ik kan het niet opmaken uit de facturen van IMG. Maar we kunnen wel bij het Instituut Mijnbouwschade Groningen kijken wat de wettelijke taak is. En die wettelijke taak is: de wettelijke aansprakelijkheid van NAM. Terwijl de Commissie Bijzondere Situaties nu juist bedoeld was om naast die wettelijke aansprakelijkheid iets extra's te doen, een probleem voor mensen op te lossen. Dus dat betekent dat dat buiten de wettelijke taak van het Instituut Mijnbouwschade Groningen valt. Dan is die taak nu toch niet voldoende ergens belegd?

De heer **Atema**:

Maar ik moet toch wel kunnen zien waarvoor ik betaal? Als ik naar de supermarkt ga ...

De heer **Kwint** (SP):
Maar dat is als het al gebeurd is.

De heer **Atema**:

Ja. En wat is uw vraag?

De heer **Kwint** (SP):

Mijn vraag is op welke manier IMG dit zou moeten doen, wanneer hun taak de wettelijke aansprakelijkheid van NAM is.

De heer **Atema**:

Nee, maar ik denk dat het in dít geval heel verstandig zou zijn ... Als dit nou een knelpunt is voor de provincie, want daar is de Commissie Bijzondere

Situaties belegd, en de provincie worstelt met de financiering, of denkt "ik wil wel, of ik zou graag willen, dat NAM meebetaalt, niet alleen voor het aansprakelijkheidsdeel maar ook voor het genereuze deel": nodig ons uit, dan maken we afspraken en gaan we het regelen. Als de betaling dan kan lopen via het IMG of de NCG, des te beter, maar laten we wel transparant maken waarvoor we betalen.

De heer **Kwint** (SP):

Het is toch niet zo verwonderlijk dat de provincie misschien niet direct bij u aanklopt wanneer u degene bent die dit beëindigd heeft? U zei: wij houden ermee op, dit deel doen we niet meer, dat mag de provincie doen. Dan snap ik dat de provincie niet meteen denkt: oké, maar wilt u wel betalen?

De heer **Atema**:

Maar dat de provincie het ging doen, was toen nog niet de oplossing. Wij hebben altijd gezegd met het ministerie van Economische Zaken: "Wij gaan op afstand. NAM gaat niet meer schadeafhandeling en versterking doen." De Commissie Bijzondere Situaties zit ook in dat domein. Er moest een nieuwe organisatie voor worden gevonden die dat ging doen. Dat had ook het IMG kunnen zijn of de NCG; het werd de provincie. Als de provincie nu vindt dat er iets moet veranderen, ben ik morgen aanwezig om dat te bespreken. Nogmaals, ik zou het wel prettiger vinden dat de financiering via de NCG en het IMG gaat. Maar daar kun je afspraken over maken en ook over die ruimhartigheid. Dit heeft voor het scholenprogramma gewerkt, dit werkt voor het NPG, dit werkt voor de meerwaarderegeling; we hebben nooit disputen gehad over kosten. Dus als de Commissie Bijzondere Situaties nu een nieuwe afspraken set nodig heeft, als de provincie met ons daarover wil praten of een andere instantie, nogmaals, dan staan we daarvoor open.

De heer **Kwint** (SP):

Waarom heeft u besloten om de Commissie Bijzondere Situaties al op afstand te zetten voor de publieke oplossing in zicht was?

De heer **Atema**:

Nou, dit was al vrij ver nadat NAM op afstand kwam te staan. We hebben er meerdere keren op gehamerd dat dit moest gebeuren, dat dit nog een restpunt was. Dit was een van de ... We hadden op een gegeven moment nog een aantal zaken die we deden en die wilden we ook op afstand zien te krijgen. Voor zover ik weet, is de Commissie Bijzondere Situaties ook niet

tussen wal en schip gevallen, maar heeft de provincie het echt overgenomen toen wij er niet meer bij betrokken waren.

De heer **Kwint** (SP):

Dat klopt. Ik wil het met u hebben over de stuwmeerregeling. Die wordt in juni 2019 aangekondigd door minister Wiebes. Mensen die voor een bepaalde datum schade hebben gemeld, krijgen daarvoor een vaste vergoeding aangeboden; ik hoef het u niet uit te leggen. Deze regeling zorgt ervoor dat de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen, die op dat moment een forse werkvoorraad heeft, schademeldingen versneld kan afhandelen. Die regeling is opgesteld zonder instemming van de NAM.

De heer **Atema**:

Dat klopt.

De heer **Kwint** (SP):

Hoe werd daar binnen de NAM op gereageerd?

De heer **Atema**:

Ik werd gebeld door Eric Wiebes, die zei: ik heb dit afgesproken, zouden jullie eraan mee willen betalen? Toen hebben wij "vanzelfsprekend" gezegd.

De heer **Kwint** (SP):

Wat dacht u toen?

De heer **Atema**:

Tja, het is lastig om te bepalen wat ik drie, vier jaar geleden dacht. Ik geloof dat ik de logica die hij toepaste heel goed begreep. Wij hebben een heel kort gesprek gehad of wij eraan mee gingen doen. Wij hebben ook gewoon betaald. Ik dacht: volgens mij is dit inderdaad wat nodig is om een achterstand in te halen.

De heer **Kwint** (SP):

Is dit illustratief voor hoe de afspraken onderling gemaakt werden?

De heer **Atema**:

Dit is er illustratief voor dat als je met ons belt en vraagt of wij aan iets mee willen doen, het antwoord over het algemeen "ja" is. Ik kan me niet herinneren dat we ooit "nee" gezegd hebben. Waar ik moeite mee heb, is als mensen ons niet bellen en de rekening indienen. Maar dit is illustratief voor een goede samenwerking. Als ik iets doe en ik wil dat een ander meebetaalt,

is het wel fatsoenlijk om even die ander te bellen en te zeggen: oké, ik ben dit van plan -- in dit geval was het "ik heb het al afgesproken" -- wil je alsjeblieft meebetalen? En dan zul je in een partnerschap dat al 60 jaar duurt, de partner vinden die dan altijd meedoet.

De heer **Kwint** (SP):

Zijn er recente voorbeelden waarvan u dacht: dit is nou typisch iets waar ik minder blij van word, qua zomaar een rekening sturen zonder dat je even belt?

De heer **Atema**:

Nou, op dit moment hebben we een arbitrage.

De heer **Kwint** (SP):

Ja precies, de facturendiscussie.

De heer **Atema**:

Ja, en ook toch wel hoe de versterking gaat.

De heer **Kwint** (SP):

Daar wordt regelmatig over gebeld onderling, toch?

De heer **Atema**:

Wat zegt u?

De heer **Kwint** (SP):

Over die versterkingsoperatie wordt toch weleens gebeld onderling?

De heer **Atema**:

Wij hebben onze zorg ... Wij hebben nooit contact gehad met de NCG. Nooit. Ik heb in 2019 meneer Spijkerman een keer ontmoet en de hand geschud. Toen speelde nog de CVW-overdracht. Ik heb hem na 2018 nog één keer gezien, ik denk in 2019 om de prestaties van CVW te bespreken en dat was het. We hebben nog nooit met de NCG ... Bel ik niet, bellen wij ook niet, bemoeien wij ons niet mee. Wat we wel doen, is de partij bellen waar wij afspraken mee hadden gemaakt. Dat is het ministerie van Economische Zaken. Dat houdt zich in onze ogen niet aan die afspraken. Daar hebben we nu zo veel brieven over gestuurd, daar hebben we ze zo vaak op aangesproken, dat het nu tijd wordt dat we uit de impasse raken. We hebben dus gezegd hebben: luister, nu gaan we arbitrage aanzetten om dit op te lossen.

De heer **Kwint** (SP):

Ik wil straks nog wel wat uitgebreider stilstaan bij die facturendiscussie, maar ik ben nu meer benieuwd of er inderdaad wel brieven over gestuurd worden, omdat ik ...

De heer **Atema**:

Maar wat ik probeer te duiden is dat als wij ... Over het algemeen gaat het ook zo. Als wij in een 60-jarig partnerschap met elkaar praten om tot een oplossing te komen, lukt dat bijna altijd. Als wij keuzes maken zonder de ander daarin te kennen, kom je soms tegen een probleem aan. Dat is nu gaande rondom schade, ook al omdat we daar afspraken over hadden gemaakt, en ook rondom versterken, idem dito. Je kunt met ons nieuwe afspraken maken, maar dan moet je ons wel uitnodigen.

De heer **Kwint** (SP):

Ja. De kosten van de stuwmeerregeling horen volgens het ministerie bij NAM. Wat vond u daarvan, dus dat NAM alle kosten zou moeten dragen?

De heer **Atema**:

Om eerlijk te zijn weet ik niet meer welk deel van de kosten wij wel of niet betaald hebben. Ik weet wel dat Wiebes ons gebeld heeft en ...

De heer **Kwint** (SP):

40/15.

De heer **Atema**:

Hoeveel zegt u?

De heer **Kwint** (SP):

40/15 is de verhouding, dus 40 NAM en 15 kabinet.

De heer **Atema**:

Oké. Nou, prima. Ik kan me alleen herinneren dat hij een voorstel had en wij toen hebben gezegd: prima, dat doen we. We hebben daar niet over onderhandeld.

De heer **Kwint** (SP):

Zijn voorstel was al 40/15?

De heer **Atema**:

Ik kan me niet herinneren dat wij onderhandeld hebben. Of het 40/15 was?

Ik was het getal al vergeten, dus u kunt mij niet quoten op een getal dat ik niet meer weet, maar ik weet wel dat hij een aanbod had, dat wij daarnaar gekeken hebben en dat wij hebben gezegd: nou, dit is redelijk, laten we dit doen. Dit is ook vrij snel afgesproken, hier hebben we niet een lange discussie over gehad.

De heer **Kwint** (SP):

Het beeld dat wij krijgen, ook uit nota's van het ministerie van EZ, is dat dit niet het openingsbod was, zeg maar, dat de aanvankelijke ambitie van het ministerie van Economische Zaken toch was: het gaat om mijnbouwschade, dús NAM.

De heer **Atema**:

Ja ... Ik kan me helemaal niet herinneren dat we hierover gesteggel gehad hebben. Dat is niet mijn beeld. Volgens mij was dit er vrij snel. Hij heeft iets toegezegd, hij heeft ons gebeld om te vragen of we mee wilden betalen, wij hebben "ja" gezegd, en toen zijn we blijkbaar uitgekomen op een 40/15-splitsing. Ik kan me geen énkele frictie herinneren hieromtrent. Volgens mij is dit snel opgelost en ook tot genoegdoening van de Groningers waar het om ging.

De heer **Kwint** (SP):

Tja, ik wilde aan u vragen waarom er dan in december 2020 een overeenkomst gesloten wordt, maar dat is natuurlijk een normale uitkomst van die gesprekken over de kosten geweest. Weet u hoe de verhouding in percentages was qua bijdragen NAM en bijdragen overheid wanneer je ook de afdracht van NAM aan de overheid daarin meerekent?

De heer **Atema**:

Bedoelt u over de hele levenscyclus van NAM?

De heer **Kwint** (SP):

Nou, ik bedoelde specifiek over deze 40 miljoen.

De heer **Atema**:

Nee, dat weet ik niet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Naast de schade aan gebouwen is er ook veel immateriële schade in Groningen. Onderzoekers van Gronings Perspectief brengen sinds 2016 in

kaart wat de psychische impact is van de gaswinningsproblematiek. Het Staatstoezicht op de Mijnen sprak in 2019 zelfs van "maatschappelijke ontwrichting" in Groningen.

De heer **Atema**:

Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In hoeverre vindt u dat NAM voor zulke gevolgen aansprakelijk is?

De heer **Atema**:

Ik vind dat wij daar absoluut aansprakelijk voor zijn.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat zegt u?

De heer **Atema**:

Daar zijn wij absoluut aansprakelijk voor.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Absoluut aansprakelijk. Wat betekent dat in de praktijk?

De heer **Atema**:

Dit is een moeilijke weg geweest, omdat we niet goed gedefinieerd hadden wat dit is; hoe toon je aan dat je emotionele schade hebt, hoe toon je aan dat je een derving van woongenot hebt, hoe toon je aan dat je smartengeld verdient? Wij hebben de weg behandeld -- dit was voor mijn tijd -- om dat via juridische procedures te laten definiëren. Dat kader is er nu en ik geloof ook dat het IMG dit gaat toepassen. Ik had achteraf denk ik veel eerder als NAM zelf ook al een voorstel willen doen. Wij werden altijd een beetje tegengehouden door de angst: straks denken mensen dat we aan het omkopen zijn, dat we kralen en spiegeltjes aan het weggeven zijn. Ik denk toch achteraf dat het beter was geweest als we hier zelf een genereus voorstel hadden gedaan, terwijl de overheid definieert wat dit zou moeten betekenen. Het is goed daar we nu duidelijkheid hebben. Nu is er duidelijkheid gecreëerd over wie waar recht op heeft. Want ook hier moet je wel consistentie toepassen, want als de een meer krijgt dan de ander, krijg je daar een hoop gedoe van. Maar nu hebben we een kader waardoor de overheid dit kan uitkeren en wij zullen dat betalen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Mijn vraag was inderdaad: waarom heeft NAM nooit zelf eerder een regeling getroffen voor immateriële schade? U vertelde daar al iets over, maar ik ben nog wel benieuwd naar uw antwoord op die vraag.

De heer **Atema**:

Achteraf -- dit is natuurlijk altijd achteraf -- denk ik dat het tóch beter was geweest om het wel te doen. Er waren redenen om het niet te doen, de beeldvorming "alles wat NAM aanbiedt, zal wel niet genoeg zijn", misschien. Wij waren gewoon angstig aan het worden om een stap naar voren te doen, omdat we natuurlijk ook wel geregeld een klap op de neus kregen. Ik denk achteraf: we hebben ons te veel laten leiden door angst. Dit even afgezien van de juridische procedures, want die zijn nog steeds wel verstandig omdat je dan een objectief, onafhankelijk kader krijgt waaraan je je kunt houden. Maar ik denk dat we in de tussentijd meer hadden moeten doen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt: als je een kader hebt, kun je consistent zijn; dat is goed.

De heer **Atema**:

Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Tegelijkertijd vertelde u net ook over ruimhartigheid en generositeit vanuit NAM, maatwerk afgestemd op wat de gedupeerde aan wensen of behoeften heeft. Hoe rijmt u die twee dingen met elkaar?

De heer **Atema**:

Ook daar moet je weer koppelen, niet mengen. Laat ik u een voorbeeld geven. Er zitten nu heel veel gezinnen thuis met een brief dat hun huis onveilig is. Heel veel van die gezinnen zitten jaren te wachten op een versterking. Dat is niet een prettige positie om in te zijn. Ik weet van heel veel bewoners die vertellen dat als je in een risicocategorie zit, je daarmee kunt leven. Ik bedoel, ongezonde levensstijl, genetisch belast, dat is vervelend, maar daar kun je over het algemeen mee leven. Totdat je de diagnose krijgt dat er echt iets aan de hand is. Op het moment dat de brief van de versterkingsoperatie komt waarin staat dat het huis onveilig is, verandert het leven van de mensen, want dan slaap je in een huis waar mogelijkwijze iets mis kan gaan. Dat geeft onrust, dat geeft stress, dat geeft gezondheidsschade. Vind ik het terecht dat die mensen, of er nou wel

of niet versterkt wordt, uiteindelijk een genoegdoening nodig hebben om hen tegemoet te komen voor die hele moeilijke periode waar ze doorheen moeten? Absoluut. Moet je daar van tevoren goed over nadenken en iedereen gelijk behandelen? Dat ook; je kunt niet willekeurig aan mensen geven. Maar moet je een kader schetsen dat je mensen tegemoetkomt die ongevraagd in een positie terechtkomen die heel erg vervelend is en die verder gaat dan alleen maar materiële schade, dus ook gezondheidsklachten en alles? Dat vind ik absoluut. Maar je moet wel een soort onafhankelijk oordeel zien te krijgen over wat dat dan is. Ik hoop dat dit voorbeeld werkt. Het gaat er wel altijd om dat je transparant bent en dat je criteria gebruikt.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Transparant en criteria.

De heer **Atema**:
Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
In 2014 spannen bewoners een rechtszaak aan tegen NAM, omdat zij een vergoeding willen voor de geleden immateriële schade. In 2019 oordeelt het gerechtshof dat gedupeerden recht hebben op een vergoeding vanwege gemist woongenot en op smartengeld. In maart 2020 kondigt NAM aan naar de Hoge Raad te stappen om in cassatie te gaan tegen deze uitspraak. Wat was de reden dat NAM dat deed?

De heer **Atema**:
De reden was dat we twee uitspraken hadden, een van het hof in Leeuwarden en een van de andere rechtbank, die niet helemaal eenduidig waren. Dus we hadden twee uitspraken van gerechtshoven die niet op één lijn lagen. Daarom zijn we dus gaan escaleren om te kijken: wat is het nu?

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Is dat de enige manier om duidelijkheid te krijgen?

De heer **Atema**:
Dat weet ik niet, maar dat is wel de manier die we gekozen hebben.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Was dat ook de enige aanleiding om in cassatie te gaan?

De heer **Atema**:

Ja, voor zover ik weet wel, ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U wilde vooral duidelijkheid.

De heer **Atema**:

Duidelijkheid en geen enkele ambivalentie in wat dit gaat betekenen, want dit is een groot en een heel emotioneel onderwerp. Daarbij is het wel van belang dat voordat je begint, je heel goed weet waar je aan begint, want je kunt dat niet halverwege nog aanpassen; je kunt niet halverwege zeggen: oké, die mensen hebben dit gekregen, maar die andere mensen krijgen nu minder. Je moet hier dus heel goed je voorbereiding doen. Dus dat wij heel strak waren om te bepalen wat het zou moeten zijn, steun ik nog wel. Hadden we in de tussentijd al iets moeten doen? Dat heb ik net al gezegd, dat vind ik dat eigenlijk achteraf wel, als genoegdoening.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

De reden dat ik even stil ben ... U zegt: we wilden vooral duidelijkheid en daarom gaan we naar de Hoge Raad. Ik denk dat er ook alternatieve mogelijkheden zijn om duidelijkheid te creëren. Of niet?

De heer **Atema**:

Ja, maar je zoekt altijd wel een uitspraak van iemand die héél onafhankelijk en gerespecteerd is, waar iedereen zich aan kan houden. Was dit de enige oplossing geweest? Daar heb ik nu geen antwoord op. Misschien hadden we nog langer moeten nadenken of er alternatieven waren. Dit is de weg die we gekozen hebben. En uiteindelijk is het nu ook opgelost. We hebben die uitspraak gekregen en het IMG kan nu aan het werk om dit uit te voeren. En wij zullen daarvoor betalen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In stukken komen we tegen dat ook EBN wil dat NAM naar de Hoge Raad stapt. Wat was de reden dat EBN dat belangrijk vond?

De heer **Atema**:

Dat moet u aan Jan Willem van Hoogstraten vragen, maar ik verwacht ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U heeft er vast met hem over gesproken.

De heer **Atema**:

Ik verwacht dezelfde reden: "Geen eenduidigheid, twee rechters die andere uitspraken doen; wat is het nu? Dit verschil van inzicht, dit verschil van sturing kunnen we niet accepteren, want er komt gedoe van; we moeten dit eenduidig zien te krijgen." De laatste uitspraak is eenduidig en we zijn er ook absoluut loyaal aan om die uit te laten voeren.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Als NAM besluit om in cassatie te gaan heeft het kabinet al aangekondigd dat er een regeling komt voor immateriële schade. Het Instituut Mijnbouwschade Groningen, het IMG, gaat de precieze invulling bepalen; u refereerde er net al aan. Dat was al bekend rond de tijd dat u besluit om in cassatie te gaan. Wat is de reden dat u toch naar de Hoge Raad stapt?

De heer **Atema**:

Nogmaals. We hebben bij het IMG maar ook met de NCG gezien dat er beleid is gevoerd waarvan wij achteraf zeggen dat het niet in lijn was met de afspraken die wij hadden met het ministerie van Economische Zaken. Dat mag, maar wij krijgen wel de rekening daarvan. Dus daar hadden we al een geschilpunt over.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat bedoelt u daarmee, dat er een "geschilpunt" over was?

De heer **Atema**:

Dat het de vraag is of wij verantwoordelijk zijn voor de rekening die wij krijgen. Daar gaat de arbitrage over. Dus dat IMG een beleid gaat voeren voor immateriële schade is oké en dat kunnen ze ook; zij mogen hun eigen beleid bepalen. Maar dat wij duidelijkheid wilden rondom onze aansprakelijkheid, was nog steeds wel van belang.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt: het is goed dat IMG daar beleid op maakt, maar wij moeten betalen en dan willen we wel zeker weten welk deel voor onze rekening komt.

De heer **Atema**:

Ja, wij moeten betalen voor waar wij aansprakelijk voor zijn ofwel waarvan wij in overeenstemming met de partijen zeggen: luister, dit is ruimhartigheid, daar willen we óók aan meebetalen. Laat ik u een voorbeeld geven. Dit jaar is er €10.000 gegeven aan gezinnen in bepaalde

postcodegebieden in Groningen voor een tegemoetkoming. Daar zijn wij niet over benaderd. Dat is een keuze die de overheid kan maken. Ik geloof ook niet dat wij eraan mee hoeven te betalen; tenminste, we zijn niet gevraagd. Die keuzes kan een IMG of een NCG maken. Dus wij hebben, terwijl het IMG een beleid staat uit te voeren, toch nog steeds wel willen bepalen: welk deel van dat beleid moeten wij zo meteen betalen en waar ligt onze aansprakelijkheid? Die willen we altijd wel zuiver houden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En dat is de reden dat u naar de Hoge Raad bent gestapt: om duidelijkheid te krijgen.

De heer **Atema**:

Om duidelijkheid te krijgen rondom de criteria die toegepast moeten worden om de aansprakelijkheid van NAM af te bakenen. Kun je daarbuiten nog meer doen? Absoluut, maar dan moet je daar separate afspraken over maken.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Toen we begonnen over het onderwerp immateriële schade, zei u al dat het achteraf misschien goed was geweest als NAM wél zelf met een regeling zou komen. Maar die had u dan zelf moeten inrichten, daar had u dan dus ook geen rechterlijke uitspraak over gehad. Hoe duid ik dat met elkaar?

De heer **Atema**:

Nee. Ja, dan hadden we ... We hebben een donatiebeleid -- ik noem maar iets gek -- wij bij NAM hebben een donatiebeleid, mensen kunnen bij ons een donatie aanvragen. Er staan criteria op de website, je kunt een aanvraag doen en dan krijg je een bepaald bedrag. Dat kan zijn voor lichtmasten voor de voetbalclub, voor verduurzaming et cetera. We hadden natuurlijk iets kunnen optuigen zoals dat, waarbij mensen gewoon kunnen zien: NAM wil immateriële schade vergoeden voor mensen in dat postcodegebied, en NAM is bereid om je dit te geven. Het was warmbloedig geweest als we dat hadden gedaan, en dat hebben we niet gedaan. Als ik terugkijk, had ik dat willen doen. Dat had in ieder geval een signaal aan de omgeving gegeven dat wij ons heel goed realiseren dat er echt wel meer is dan alleen fysieke schade, dat er op dit moment inderdaad een sociale ontwrichting plaatsvindt en een grote maatschappelijke ontwrichting, dat wij daar medeverantwoordelijk voor zijn en dat we daardoor ook mee willen helpen aan de oplossing ervan. Dus achteraf had ik graag een iets mildere vorm van

tegemoetkoming willen bedenken met het team binnen NAM en dat willen aanbieden. Dan kunnen mensen daar wel of niet gebruik van maken, dat is hun keuze, maar dan hadden we in elk geval laten zien dat we wel erkénning geven voor wat er speelt in de provincie en bij betrokkenen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja, want nu wekt het in ieder geval de indruk alsof NAM er zo ver mogelijk van weg wil blijven, want alle juridische procedures worden ook tot het einde toe uitgevoerd.

De heer **Atema**:

Ja en die juridische procedures zijn gedreven door wat ik al zei: Wij wilden de aansprakelijkheid afgebakend hebben, want als je dat niet doet, kom je in de komende tien, twintig jaar tot grote problemen. Je moet weten wat je doet. Hadden wij ook ruimhartigheid kunnen toepassen door zelf iets aan te bieden waar mensen een beroep op konden doen? Dat was heel verstandig geweest.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja, ook omdat juridische procedures op zichzelf al vaak aanleiding zijn voor immateriële schade bij mensen.

De heer **Atema**:

In dit geval weet ik dat niet, maar in elk geval in de beeldvorming is een juridische procedure altijd klinisch, voelt altijd als "wat zijn we nu aan het doen?" Dan kunnen wij wel zuivere intenties hebben, maar die zijn moeilijk uit te leggen. Ik denk dat het daarom beter was geweest om mensen wel te erkennen in hun gevoel dat er schade is, dat er maatschappelijke ontwrichting plaatsvindt, dat mensen emotionele stress hebben en dat de NAM daar medeverantwoordelijk voor is.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In een recent interview met BNR wees u op het belang van polderen als dé manier om samen ergens uit te komen. U hekelde het feit dat tegenwoordig partijen elkaar zo vaak via rechtszaken proberen te corrigeren. Hoe kan ik die uitspraak zien in het onderwerp dat we net bespraken?

De heer **Atema**:

U past die nu toe op de immateriële schade of in zijn algemeenheid? Dit is een algemene uitspraak.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Het was úw algemene uitspraak, maar ik heb het nu met u over de manier NAM omgaat met immateriële schade.

De heer **Atema**:

Ja, maar dat is een heel specifiek onderwerp. Dit was een wat meer generieke opmerking dat in de samenwerking -- maar ik zie het in heel Nederland om eerlijk te zijn, het is bijna een cultureel fenomeen aan het worden -- wij elkaar niet meer makkelijk vinden, als bedrijfsleven, privaat, bedrijf versus publieke zaak. Er zijn heel veel onderwerpen in Nederland waar we op dit moment uit elkaar drijven. Dat is waar ik op doelde. Waar Nederland mijn hele jeugd een rijk land van geworden is, is dat we met elkaar konden samenwerken, afspraken maakten en die uitvoerden, en dat iedereen daar beter van werd. Waar we nu op afkoersen, maar dat zie je ook in het stikstofdebat en in allerlei debatten, is dat het heel vaak via een juridische weg gaat. Hebben wij hier specifiek een juridische weg gevonden om een deelprobleem op te lossen? Die mogelijkheid moet er altijd zijn. Maar moet je -- ik geloof dat Kortmann dat hier noemde -- over Groningen nu toch niet eens een keer gaan nadenken over het volgende? Het kan toch niet zijn dat wij in 2030, zo meteen, die provincie verlaten als NAM en als Staat waarbij de versterking is afgerond, de gaswinning is beëindigd, de schade minder aan het worden is, de aardbevingen verdwijnen en dat dat het dan is wat de mensen daar krijgen? Dat dat alles is wat overblijft? Dus dat René Paas nu noodkreten uit, van "laat ons niet in de steek", daar heb ik heel veel, heel veel, begrip voor. Daar doel ik dus op: kunnen we niet polderen en een delpplan voor Groningen bedenken, zoals Kortmann zei?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar ik ga toch even met u terug naar de manier waarop NAM omgaat met de immateriële schade. U zegt: wij zijn in cassatie gegaan, naar de Hoge Raad, omdat we duidelijkheid wilden.

De heer **Atema**:

Je kunt niet polderen over aansprakelijkheid. Je kunt polderen over oplossingen in ruimhartigheid. Je kunt polderen over toekomstoplossingen. Je kunt niet polderen over aansprakelijkheid. Aansprakelijkheid is een juridisch hard ding. Daar moet je duidelijkheid over hebben, daar moet je soms een rechtbank voor gebruiken om die duidelijkheid te krijgen. Daarom zijn er rechtbanken. Maar over aansprakelijkheid kun je niet polderen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dank u wel.

De **voorzitter**:

We zijn vijf kwartier bezig, zelfs al iets meer. Ik stel voor dat we even pauzeren. Ik verzoek de griffier om u en uw steunverlener even naar buiten te geleiden.

We gaan een kwartier pauze nemen, tot 11.00 uur. Ik schors de vergadering.

De vergadering wordt van 10.47 uur tot 11.00 uur geschorst.

De **voorzitter**:

We gaan weer verder. Ik geef het woord aan mevrouw Tielen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Meneer Atema, ik zei voor de schorsing al eventjes dat ik erover na zou denken of ik u de notulen kon geven. Dat heb ik inmiddels gedaan. We hebben het over de notulen van de vergadering van het College van Beheer Maatschap Groningen waarin gesproken wordt over de Commissie Bijzondere Situaties. Wij lezen daarin terug dat de NAM vindt dat de operationele kosten van de commissie eigenlijk veel te hoog zijn en dat dit ook een belangrijke overweging is voor de NAM om te stoppen met de financiering van die commissie. U zei: dan moet ik eerst de context zien. U heeft nu naar die context gekeken en ik ben benieuwd wat uw boodschap aan ons is.

De heer **Atema**:

Ik heb het gelezen. Het zijn geen notulen. Dit zijn de operational highlights die aan de vergaderagenda worden toegevoegd, de inbreng vanuit het NAM-team die dan wordt besproken in het College van Beheer Maatschap. De bespreking zelf kan ik mij niet goed herinneren, maar nog steeds is het wel zo dat wij, naar ik nu weet in november 2020 nogmaals met het ministerie van Economische Zaken een brief hebben gestuurd en hebben afgesproken dat ze het zouden onderbrengen bij de provincie. Wij hebben twee jaar lang de Commissie Bijzondere Situaties aangehouden, we zijn die blijven financieren, blijven steunen, terwijl dat volgens het bestuursakkoord volgens mij al in 2018 of 2019 niet meer zou hoeven. We hebben het twee jaar lang wel gedaan. Uiteindelijk is er een oplossing gevonden en is er een vloeiende overgang geweest naar de provincie. Maar dit zijn dus geen notulen -- ik vind het wel een onhandige beschrijving, dat zal ik onmiddellijk toegeven --

dit is input die wij hadden bij een vergadering van het College van Beheer Maatschap. Ik geloof niet dat we in de notulen dit zo hebben besloten.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar dan moet u het toch even specifiek maken. Dit stuk is opgesteld door de NAM.

De heer **Atema**:

Ja. De NAM-organisatie.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Inbreng in de vergadering.

De heer **Atema**:

Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus ga ik er gevoeglijk van uit dat dit de inbreng is van NAM in die vergadering.

De heer **Atema**:

Dat klopt. Nee, dat klopt. Maar notulen zijn een gespreksverslag van de vergadering zelf.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja, maar het gaat er vooral over wat de inbreng van NAM was in die vergadering. Wat wij terugzagen, was dat NAM niet tevreden is over de kosten die gemoeid zijn met de Commissie Bijzondere Situaties, dat er nog geen publieke oplossing in beeld is, maar dat de NAM wil ophouden met die Commissie Bijzondere Situaties. Dat is wat de inbreng is.

De heer **Atema**:

Ik zou het anders samenvatten. Wat ik zie, is dat iemand binnen NAM ontevreden is over de kosten van de organisatie en dat op een onhandige manier opschrijft. Mijn standpunt, dat heb ik ook voor de pauze gezegd, is dat de Commissie Bijzondere Situaties uitermate nuttig is, dat 15 miljoen aan uitgaven op een uitgavenpatroon van 5,5 miljard niet veel is, dat ik mij niet druk zou maken over die kosten en dat wij de Commissie Bijzondere Situaties wilden onderbrengen bij een organisatie die deze commissie zou continueren; dat dat ons beleid was. En dat is ook gebeurd. Ik kan echt standvastig houden dat 15 miljoen in de budgettering die wij hebben rondom

Groningen echt niet een bedrag is waar wij van wakker lagen of waar ik van wakker lag. Iemand kan dan een oordeel vellen dat de kosten van de bureaucratie of de ambtelijke organisatie te hoog zijn, maar dat doet er niet toe.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Uiteindelijk heeft NAM besloten om de directe financiering van de Commissie Bijzondere Situaties in ieder geval stop te zetten en op een andere manier in te regelen.

De heer **Atema**:

Om de reden die ik heb genoemd: NAM op afstand. Na twee jaar hebben we het inderdaad geëffectueerd.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. En het is voor ons nu niet goed inzichtelijk in hoeverre NAM nu bijdraagt aan de indirecte financiering.

De heer **Atema**:

Nee, wij zien niet aan de rekening die wij krijgen in hoeverre dit daarin is verwerkt of niet. De rekeningen zijn niet op een niveau dat je dat kunt zien.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dan nog iets anders. Vlak voor we gingen schorsen, zei u: over aansprakelijkheid valt niet te polderen. Daar heeft u natuurlijk gelijk in, maar dan blijft toch mijn vraag wat de reden is dat de NAM naar de Hoge Raad stapt om in cassatie te gaan. Mijn vraag is: wil de NAM met een uitspraak van de Hoge Raad grenzen stellen aan de financiële aspecten van die aansprakelijkheid als het gaat om immateriële schade?

De heer **Atema**:

Nee. Wij wilden -- dat willen we ook met schade en versterken, dat willen we eigenlijk met alle onderwerpen van Groningen -- de aansprakelijkheid zuiver houden. Daar moet je juridisch een kader omheen zien te krijgen, want dat is een verplichting, dat is echt een verplichting om te betalen. Onze overweging hier was om de aansprakelijkheid rondom immateriële schade duidelijk te hebben. Zijn wij bereid om meer te doen ...?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat wilt u precies duidelijk hebben? De mate waarin NAM aansprakelijk is

voor die immateriële schade? De bijkomende kosten? De criteria op basis waarvan dat ... Wat wilt u duidelijk hebben?

De heer **Atema**:

We hebben het over reserveringen gehad en over provisies. Wij kunnen alleen maar reserveringen maken als wij weten wat er in de toekomst bij ons in rekening zal worden gebracht. Je kunt als bedrijf niet een boekhouding bijhouden en denken: oké, ik weet niet wat immateriële schade gaat kosten. Ik moet daar op een gegeven moment wel reserveringen voor maken. We zijn begonnen met het verhaal dat er een zorg is, mogelijksterwijs, dat NAM straks de verplichtingen niet kan nakomen. Ik moet die verplichtingen dus wel objectief en neutraal kunnen inschatten, zodat ik daar de financiële middelen voor kan vrijmaken. Als ik dat niet doe, weet ik niet of ik mijn verplichtingen in de toekomst kan nakomen. De aansprakelijkheid is ten eerste belangrijk omdat mensen dan weten waar ze aan toe zijn en NAM weet waar die aan toe is. Maar ten tweede wil je in de gehele financiële huishouding -- en dit gaat om grote bedragen -- ook wel weten: wat kan ik verwachten in de toekomst zodat ik nu geld kan wegzetten om dat te waarborgen?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus u wilt graag dat de hoogste rechter een uitspraak doet waarmee u kan gaan rekenen over de financiering van de immateriële schade.

De heer **Atema**:

In dit geval is het de hoogste rechter, het mag ook iets anders zijn. Soms is het wetgeving, soms komt het uit de Tweede Kamer. Of soms zijn er convenanten. Je kunt zo afspraken maken. Bijvoorbeeld met versterken hebben we afspraken gemaakt over hoe de versterkingsoperatie zou worden ingericht, met het Mijnsraadadvies in gedachten. Op grond daarvan konden wij dan de reserveringen maken. Aansprakelijkheid moet je echt zuiver houden. Dat je nog meer wil doen met ruimhartigheid, snap ik helemaal, maar meng ze niet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Daar was u duidelijk in. Alleen zegt u nu: de afspraak die ik nodig heb, ga ik vragen bij de rechter, om daar een financiële consequentie aan te verbinden.

De heer **Atema**:

In dit geval, rondom immateriële schade, zijn we naar een rechter gegaan

om een duiding te krijgen van wat immateriële schade is. Ik ben geen jurist, maar dit is een onderwerp waarbij weinig jurisprudentie was over hoe je het moest inrichten. Kijk, de fysieke schade aan een huis is vrij eenvoudig. Die komt wel of niet door gaswinning, wel of niet door seismiciteit en die moet je dan wel of niet betalen. Jurisprudentie rondom immateriële schade, derving woongenot, smartengeld, is denk ik een veel moeilijker terrein, waar veel minder jurisprudentie is om te bepalen: wat gaat dit zo meteen betekenen voor de mensen in Groningen en wat moet NAM zo meteen bijdragen daaraan? Dat hebben we nu. Het kader dat de Hoge Raad heeft gemaakt, is volgens mij ook uniek; ik geloof niet dat er al een referentie voor was dat we dit hadden kunnen verwachten.

De heer **Kwint** (SP):

Waarom verzet u zich dan zo tegen het beeld dat er een financiële afweging zou zijn? De omvang van een reservering is toch bij uitstek een financiële aangelegenheid? Dat is geld.

De heer **Atema**:

Ja, maar dat is niet omdat ik bang ben dat het bedrag te hoog of te laag is. Ik moet een financiële reservering maken om mijn jaarverslag goedgekeurd te krijgen. Als de accountant bij NAM langskomt en zegt "NAM, je bent ook aansprakelijk voor immateriële schade," zeg ik: ja dat klopt. "Heb je wel geld opzijgezet?" "Ja, dat heb ik." "Oké, maar hoeveel dan?" "Zo veel." "Op grond waarvan heb je dat gedaan?" Die accountant moet mijn jaarverslag, mijn financiële boekhouding goedkeuren en een handtekening zetten dat hij als accountant het verantwoord vindt dat wij in de toekomst onze verplichtingen kunnen nakomen. Dan moet je wel weten wat die verplichtingen zijn. Dat is niet om de budgettering omhoog of omlaag te krijgen -- het bedrag is wat het is -- maar het moet wel een eenduidig bedrag zijn op grond van onze aansprakelijkheid, zodat hij kan beoordelen of wij dat geld hebben of niet. Als ik nu geen reservering zou nemen voor het opruimen van onze locaties bijvoorbeeld, zou de accountant zeggen: dat kan niet, dat moet je wél doen.

De heer **Kwint** (SP):

U kunt ook zeggen: wij stellen dit bedrag voor en daarvoor maken wij een reservering.

De heer **Atema**:

Ja, maar dat gaat niet arbitrair. Ook voor het opruimen heb je hele rekenmethodes om te bepalen wat het kost om een put op te ruimen, om

een locatie op te ruimen. Dat gaat niet met een arbitrair bedrag, van: ik zet even een half miljoen weg.

De heer **Kwint** (SP):

Nee, maar het opruimen van een put is iets minder immaterieel dan immateriële schade.

De heer **Atema**:

Ja, maar van immateriële schade wil je wel weten: voor welk bedrag ga je ... Voor elk bedrag dat je reserveert, moet je wel een onderbouwing hebben. Ook voor de Belastingdienst is dit niet onbelangrijk. Want anders krijgen we een wanorde. Dan kan ik geld wegzetten en reserveren en daar geen belasting over betalen. Dat is wat er gebeurt, ook de Belastingdienst zal willen weten: wat heb je gereserveerd en op welke basis?

De heer **Kwint** (SP):

Ja, maar die onderbouwing lag er al met de uitspraak van het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden. Dat was €2.500.

De heer **Atema**:

Ja, en toen hebben we dat ook gedaan. Dan maken wij ook de reservering, naar aanleiding van die uitspraak.

De heer **Kwint** (SP):

Maar dat is de uitspraak waartegen u in beroep gaat.

De heer **Atema**:

Nee, er was een uitspraak van de rechtbank in Leeuwarden maar we hadden ook een andere uitspraak, die er een andere invulling aan gaf. De andere uitspraak was volgens mij dat mensen nog steeds moesten kunnen aantonen dat ze het hadden. Maar oké, dit is nu opgelost met de uitspraak van de Hoge Raad. Die heeft gezegd: afhankelijk van de schade die je gehad hebt en hoe vaak je die gehad hebt, heb je immateriële schade en dit is het bedrag.

De heer **Kwint** (SP):

Ik wil met u naar de versterking. Want al voor uw start als NAM-directeur heeft minister Wiebes in het voorjaar van 2018 grote delen van de versterking gepauzeerd. Hij wil de versterking herijken op basis van een risicogerichte aanpak; u had het er net zelf al over. De meest risicovolle

gebouwen worden geïnventariseerd op basis van een model, het HRA-model -- voor de mensen thuis: de Hazard and Riks Analysis. Die pauzering en herijking zijn in lijn met wat wij in de stukken terugvinden dat toen de wensen van NAM waren, omdat NAM eerder -- en ik denk te horen dat dit nog steeds het geval is -- zorgen had over de manier waarop de versterkingsoperatie was vormgegeven. Welke terugkoppeling heeft u over specifiek deze periode gehad van uw voorganger, de heer Schotman, of van uw directeur Aardbevingen?

De heer **Atema**:

Ik kwam in augustus, september binnen. We hebben toen nog de versterkingsovereenkomst verder besproken met het ministerie. Die overeenkomst is in ik dacht november 2018 getekend door mij en door minister Wiebes. Ik kan mij geen specifieke punten herinneren in de overdracht van de heer Schotman naar mij toe. Wat ik wel weet en wat ik nog steeds vind, is dat de versterkingsoperatie gericht op veiligheid voor mij een halszaak is. Ik ben niet meer aansprakelijk voor de gaswinning en voor de veiligheid in het gebied, maar ik voel wel de heel belangrijke verplichting dat dat op een goede manier gaat. Nogmaals, er wonen 200 NAM'ers in dit gebied; we kennen er allemaal mensen. Dus een versterkingsoperatie in 2018 werd afgesproken, Mijnraadadvies. Dat betrof een relatief beperkt aantal huizen dat bekeken moest worden. Dat was gebaseerd op de HRA, zoals u zei, wat nu de SDRA is van TNO. 1.500 huizen zaten boven de norm, met toegevoegd een betrouwbaarheidsinterval door Staatstoezicht van 6.000 huizen. Toen kwamen we uiteindelijk op ongeveer 9.000 huizen uit. Die huizen moesten met prioriteit worden bekeken. Waar de HRA en nu de SDRA heel geschikt voor zijn, is voor het geven van die prioriteit. Je kunt lijsten uitprinten met daarop welke huizen als eerste moeten worden bekeken. Dan weet je nog steeds niet of dat huis 100% veilig is, daarvoor moet je een inspectie doen ...

De heer **Kwint** (SP):

Je moet langs om te kijken of ...

De heer **Atema**:

Je moet kijken of de typologie in de HRA klopt met het huis, of het huis goed is ingedeeld. Ten tweede moet je kijken: heeft iemand niet aanpassingen gedaan aan het huis die niet zijn meegenomen in de typologie? Komt er uit die inspectie dat dat niet zo is, dan is de HRA-voorspelling goed. Komt er iets van twijfel uit, dan moet je nog een doorrekening doen met een accurate

NPR. Ik wil toch wel even zeggen dat het beleid van "veiligheid voorop" essentieel is. En dat geldt nog steeds. Ik kan op dit moment niet zeggen of die veertien huizen waarover na Wirdum afgelopen weekend een acute noodsituatie is uitgeroepen, versterkt moeten worden of versterkt hadden moeten worden. Die onzekerheid is bijzonder vervelend.

De heer **Kwint** (SP):

Dat is meteen denk ik een antwoord op mijn vraag in hoeverre die herijking van de versterking volgens u een geslaagde operatie was.

De heer **Atema**:

Toen wij in 2018 die afspraken hebben gemaakt -- ik was daar niet bij betrokken -- over de herijking en die wilden uitvoeren: daar sta ik nog steeds volledig achter. Dat was het juiste beleid geweest. Wat we echter zagen, binnen een jaar, was dat het risico in Groningen omlaagging omdat Wiebes in 2019 besloot om Groningen van 2030 naar 2022 te brengen. Dus het risico ging eigenlijk kleiner worden. En je mocht verwachten dat van die 9.000 huizen er minder in scope waren gekomen door een uitrekening in het SDRA. Maar we zagen dat de scope veel groter werd doordat er heel veel woningen werden toegevoegd na regio-overleg. Het zijn nu 26.000 huizen, dus twee derde van de huizen die nu in de versterkingsoperatie zitten, is niet toegevoegd om veiligheidsredenen.

De heer **Kwint** (SP):

Nou, of niet direct. Er zit natuurlijk ook een groep huizen tussen die in hetzelfde rijtje staan of de twee-onder-een kap'ers waar het vaak over gaat.

De heer **Atema**:

Dat kan zijn. En het lijkt heel logisch dat je denkt: klopt het dan? Maar het betekent ook dat dat ene huis dat in dat rijtje staat en versterkt moet worden, vertraagd versterkt wordt of niet versterkt wordt. We hebben nog geen dodelijke ongevallen gehad in Groningen, gelukkig, maar als dat wel gebeurt, moet je jezelf afvragen: heb ik er alles aan gedaan om dat te voorkomen? En op dit moment kunnen we dat niet zeggen. Dus het klinkt heel prettig, een "gebiedsgerichte aanpak" et cetera, maar ook daar ben ik toch wel zeer verontrust dat die operatie zo groot is geworden en zo veel frustratie geeft en bijna onuitvoerbaar is geworden, maar je eigenlijk niet weet of versterking wel gericht is op veiligheid en of de huizen die echt versterkt móésten worden, nu inmiddels versterkt zijn, tien jaar na Huizinge.

De heer **Kwint** (SP):

Ik wil straks nog even met u terugkomen op de actuele stand van de versterking, maar voor nu wil ik even terug naar eind 2018. Want dat is het moment dat NAM op afstand komt te staan van de versterkingsoperatie. In november sluiten NAM en de Staat dan -- daar komt weer zo'n fijne afkorting -- de IBOV, de Interim Betalingsovereenkomst Versterken. U bent dan al aangetreden. Hoe verliepen die onderhandelingen?

De heer **Atema**:

Heel goed. Dat heeft geen frictie opgeleverd. We hebben besproken wat het beleid was. Het beleid was grotendeels ook al door minister Wiebes bepaald. Daar stonden wij volledig achter. Eén: het Mijnraadadvies leidend laten zijn, veiligheid voorop. Twee: gebruik bij de beoordeling van huizen, als je dat moet doen, een NPR die bijgewerkt is. Dat stond daarin. Wat we ook nog hebben besproken, is: ga zo veel huizen opnemen als je kunt uitvoeren. Dat is wel van belang. Dan gaat het over treintjes: je gaat 100 huizen opnemen en vervolgens uitwerken en dan pas weer nieuwe opnemen. Dat is uiteindelijk niet gebeurd, waardoor je nu een ongelofelijk stuwmeer aan huizen hebt waarover mensen een brief thuis hebben gekregen dat die onveilig zijn. Zij zitten inmiddels zeven jaar te wachten. Maar voor de afspraken die we toen hadden, zou ik weer opnieuw tekenen.

De heer **Kwint** (SP):

U staat inmiddels nu op afstand. U heeft duidelijk nog meningen ...

De heer **Atema**:

Ik ben niet weggelopen.

De heer **Kwint** (SP):

Nee. En u heeft duidelijk nog meningen over hoe de versterkingsoperatie er op dit moment uitziet. Hoe is de betrokkenheid van NAM bij de versterkingsoperatie op dit moment?

De heer **Atema**:

We staan op afstand, maar we zijn niet weggelopen. Ons hart ligt in deze regio. Ik heb vrienden daar wonen. Wij hebben 200 NAM'ers die hier wonen. 80% van de NAM'er heeft er familie en vrienden; ik heb het al gezegd. Ik heb ze zelf ook. Emotioneel zijn wij ongelofelijk sterk aan die regio verbonden en zo emotioneel dat ik het ook héél fijn zou vinden als NAM of de aandeelhouders in de toekomst nog een rol kunnen spelen in de toekomst

van Groningen. We zijn niet weggelopen en ik wil ook helemaal niet weglopen.

De heer **Kwint** (SP):

Ik had het over een iets minder emotionele betrokkenheid; ik had het gewoon over de mate van afstand die u op dit moment hebt tot de versterkingsoperatie.

De heer **Atema**:

Totaal. Ik heb al gezegd dat wij nog nooit de NCG hebben gebeld. Ik heb sinds 2019 nog nooit met Spijkerman gebeld. Wij hebben geen enkele betrokkenheid en volgens mij is dat ook in de verhoren hier wel bevestigd. Wij bemoeien ons niet met het IMG, wij bemoeien ons niet met de NCG. De enige waar wij mee praten, aan de achterkant, om de rekening te schikken, is het ministerie van Economische Zaken.

De heer **Kwint** (SP):

Een van de afspraken waarvan u zei dat u die zo weer zou maken, is dat het Rijk in samenspraak met de gemeenten de invulling van de versterkingsaanpak bepaalt. Dat is een van de afspraken over de versterkingsaanpak. Heeft die afspraak er nou toe geleid dat de werkvoorraad zo toegenomen is?

De heer **Atema**:

Ja, daar lijkt het wel op. Het Rijk zou de afspraken met de gemeentes maken over de uitvoering van huizen die versterkt moeten worden op grond van veiligheid. Wat het is geworden, is dat heel veel huizen zijn toegevoegd. Nogmaals, twee derde van die 26.000 huizen is toegevoegd omdat het stadsvernieuwing was en gebiedsverbetering et cetera. Op zich heb ik er heel veel begrip voor dat de gemeenten in de omgeving en de bevolking in Groningen een verbetering van het gebied willen teweegbrengen. Maar had dat alsjeblieft niet gekoppeld aan de veiligheidsoperatie, want die moet prioriteit krijgen en eerst worden uitgevoerd. Door dat overleg met de regio lijkt het erop dat veiligheid toch ondergesneeuwd is geraakt. Niet willens en wetens -- ik geloof niet dat iemand de intentie had om onveiligheid te laten voortduren -- maar het is wel een bijverschijnsel van de afspraken die zijn gemaakt. Ik ben heel benieuwd wat Kockelkoren hier vrijdag gaat zeggen, want dit is voor mij nog steeds een groot zorgpunt, ondanks dat ik niet aansprakelijk ben. Ik vind dat ik dit moet zeggen. Dit speelt nu al vier jaar en het is nog steeds niet opgelost. In 2018 had het een start kunnen krijgen

waarbij veiligheid voorop kwam. Dan had je daarna nog heel veel dingen kunnen doen voor die regio. Maar wat er nu gebeurd is, is dat alles feitelijk stilstaat, heel traag gaat en de veiligheid onduidelijk is op dit moment. Als Groningen zo meteen in een ernstig scenario 20 tot 30 miljard kuub moet gaan produceren, komen er weer 600 tot 1.000 huizen boven de norm uit en we weten niet of die versterkt zijn. Ik hoop niet dat dat gebeurt en ik zeg ook helemaal niet dat het gebeurt, maar dat we daar níét op voorbereid zijn, vind ik geen goede zaak.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Over de afrekening van schade en versterking is onenigheid ontstaan tussen NAM en de Staat. Begin van dit jaar heeft u daarover arbitrage aangevraagd. Hoe verklaart u die onenigheid?

De heer **Atema**:

Ik kan er heel analytisch naar kijken en ik kan proberen te verklaren waarom die onenigheid is ontstaan. Ik vind dat laatste wel lastig, want wat ik dan doe, is speculeren. Wat ik zie, is dat de afspraken die wij hadden gemaakt, simpelweg niet worden ingevuld. Ik heb net het voorbeeld genoemd van versterken. Er was afgesproken: 9.000 huizen, Mijnraadadvies, NPR bijwerken en uitvoeren; snelheid maken, dit moet je zo snel mogelijk doen. Wat er gebeurd is, is: 26.000 huizen, het gaat traag, de veiligheid weten we nu niet en we krijgen een volledige rekening. Nou, je kunt mij een rekening sturen over de veiligheid van de versterking; je kunt mij niet zonder nieuwe afspraken een rekening sturen over gebiedsvernieuwing. Daarover wil ik dan eerst om tafel gaan zitten. In alle stukken die u gekregen hebt, kunt u zien dat wij meerdere keren brieven daarover gestuurd hebben, meerdere keren hebben aangeboden om te gaan overleggen. Ook mondeling heb ik het heel vaak gezegd. Het is ons niet gelukt. Nou kan ik speculeren waarom het niet gelukt is, ik kan er van alles over speculeren, maar dat is toch eigenlijk een vraag aan het ministerie.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In een aantal van die brieven staat dat de NAM vindt dat de facturen te weinig informatie bevatten.

De heer **Atema**:

Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Welke informatie mist u dan?

De heer **Atema**:

Nou, het is geaggregeerd. Dus ik ga boodschappen doen bij de supermarkt en ik krijg een bon waarop staat: u hebt eten, drinken en schoonmaakmiddelen gekocht en dit is het. Tja, dan kan ik niet zien wat er in mijn boodschappenmandje ... Dan kan ik helemaal niks controleren. Dus het is geaggregeerd.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Welke informatie mist u als het geaggregeerd is?

De heer **Atema**:

Wij missen informatie ... We hebben afspraken gemaakt over de batches. Daarover is afgesproken dat NAM een deel wel of niet zou betalen. Ik moet dus de batches kunnen zien als er huizen worden versterkt. We hebben voor die batches ook reserveringen gemaakt. Voor batch 1588 hebben we een reservering gemaakt. Als die huizen binnenkomen, moet ik die reservering kunnen afschrijven tegen de kosten die worden gemaakt. Dat niveau van inzicht hebben wij helemaal niet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Dus welke informatie mist u dan? Wat verwacht u dat u nu niet krijgt?

De heer **Atema**:

Op hoofdlijnen weten waar je voor betaalt. Je wilt granulariteit, je wilt de afspraken die je hebt gemaakt in 2018 kunnen controleren tegen de uitgaves die je nu doet. Dit is wat je thuis ook doet. Als ik naar de supermarkt ga en ik koop iets, dan kan ik zien wat ik gekocht heb. Dat principe geldt hier ook. En ik kan er iets van vinden, maar mijn accountant vindt er nog meer van. Die vond het de afgelopen twee jaar al moeizaam om onze jaarrekening goed te keuren, want hij weet niet wat wij aan het overmaken zijn. Dat we een gedeelte van de betaling, voor met name versterken nu even, niet betaald hebben, leidt ertoe dat ik vind dat we nu moeten arbitreren, want dit kan niet zo doorgaan. Ik hoop ook dat die arbitrage vrij snel opgelost kan worden. Ik zou trouwens nog liever met de overheid om tafel willen gaan zitten om zelf afspraken te maken, maar als dat niet lukt, doen we arbitrage zodat we weer verder kunnen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat is de reden dat de overheid niet met u samen kijkt hoe die facturen verstuurd moeten worden?

De heer **Atema**:

Ik weet het niet. Ik kan er alleen maar over speculeren en dat doe ik liever niet. Ik weet wel wat ik in de verhoren hier gehoord heb, dat de hele administratie bijvoorbeeld rondom de NCG ... Ik zou wel zorgen hebben hoeveel aandacht dat eigenlijk krijgt, want ik hoor mevrouw Wouters ook zeggen dat zij meerdere keren gevraagd heeft om inzicht en dat niet kreeg. Dus het lijkt er wel op dat bij de NCG de administratie misschien op orde is, maar in elk geval niet inzichtelijk is.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Daarnaast vindt NAM dat de Staat verouderde normen toepast. In hoeverre is het aan de NAM om daarover oordelen? NAM staat toch op afstand?

De heer **Atema**:

Ja, maar we hadden de afspraak gemaakt dat de minister het beleid gaat uitvoeren, maar over die beleidskeuzes hadden we twee dingen afgesproken. Eén: Mijnraadadvies, veiligheid voorop. Twee: NPR bijwerken. Als je dan eind 2019 nog een NPR toepast uit 2015 ... U moet zich voorstellen: NPR 2015 was een norm die ervan uitging dat Groningen tot 2060 zou produceren, 20 tot 30 miljard kuub per jaar, waarin alle seismische inzichten die we hadden vergaard vanaf 2015 niet was verwerkt, dus die een geweldige overschatting geeft van de risico's. Als die eind 2019 nog wordt toegepast, weet je dat heel veel mensen thuis een brief krijgen dat hun huis onveilig is, terwijl dat niet had hoeven, want we hadden in 2019 al de NPR 2018 die toegepast had kunnen worden. De NPR loopt dus heel erg achter, tot op de dag van vandaag.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar mijn vraag is: in hoeverre is het aan NAM om daarover te oordelen?

De heer **Atema**:

De minister had met ons de afspraak gemaakt dat hij de NPR zou bijhouden. Mocht hij dat niet doen, dan moet je mij ook niet de rekening sturen. Dus óf we houden ons aan de afspraken, hij voert die uit en hij kan mij de rekening sturen, óf hij wijkt van die afspraken af. Maar in dat geval moet hij óf met

ons om tafel gaan zitten om nieuwe afspraken te maken, óf kan hij mij niet zomaar de rekening sturen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Meneer Kuijpers van Binnenlandse Zaken verklaarde in zijn verhoor dat NAM eigenlijk met terugwerkende kracht nieuwe normen wil toepassen. Dat is volgens hem ook een belangrijke oorzaak van de vertraging in de versterkingsoperatie. Meneer Kuijpers zei ook dat er wel degelijk nieuwe inzichten worden toegepast, maar -- ik citeer weer even: "we kunnen dat niet bij het minste of geringste weer doen." Wat vindt u van die uitspraak?

De heer **Atema**:

Ik zal het nuanceren. Wat ik als voorbeeld noemde, dat eind 2019 nog een NPR van 2015 wordt gebruikt ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dat zei u net.

De heer **Atema**:

Ja. Dan vind ik dat toch echt ver uiteenlopen en dat je heel veel mensen belast met een brief thuis met "je huis moet worden versterkt en je moet zelf maar bepalen of je daar nog blijft slapen."

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U kunt daar altijd wat van vinden. Maar de vraag is of wat u ervan vindt, relevant is voor het beleid dat wordt gevoerd.

De heer **Atema**:

Maar we weten nu toch niet welke huizen veilig zijn en welke niet? Niet "met terugwerkende kracht", maar je wilt nu wel weten, met de huidige NPR, die je hebt en die moet worden bijgewerkt, want de versie 7 van het seismologisch model zit er nog niet in ... Je wil mensen toch wel een eerlijk antwoord geven op het ... Als een dokter mij een diagnose geeft en er drie weken later achter komt dat die diagnose verkeerd is, verwacht ik wel dat hij mij belt om mij dat te vertellen. Dus niets met terugwerkende kracht, maar mensen hebben wel het recht om te weten .... Er zitten nu 10.000 mensen, families in Groningen te wachten op een versterking omdat ze denken dat hun huis onveilig is.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Om even de metafoor door te trekken: u bent niet de dokter. U bent op afstand gezet.

De heer **Atema**:

Nee, dat ben ik ook niet. Maar je mag toch wel verwachten dat de instantie die mensen moet informeren over de veiligheid, die mensen een reëel beeld geeft van die veiligheid? Daar hadden we ook afspraken over gemaakt. Nogmaals, wij hebben in de IBOV de afspraak gemaakt dat de laatste NPR gebruikt zou worden en dat de NPR bijgehouden zou worden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus wat vindt u dan van die uitspraken van meneer Kuijpers, de directeur-generaal?

De heer **Atema**:

Ik denk niet dat wij met terugwerkende kracht NPR'en wilden toepassen. Ik denk wel dat wij vragen: minister, er waren afspraken gemaakt, u zou de NPR bijhouden, dat is niet gebeurd, daardoor hebben we nu heel veel mensen geïnformeerd dat ze onveilig wonen terwijl dat niet zo is, ik denk dat je dat moet oplossen. De stress in dit gebied op dit moment als je met bewoners praat, zit op dit terrein. Het zit niet op schade in het aardbevingsgebied. Het zit 'm echt op het terrein van versterken en de zorg die mensen hebben of ze wel veilig wonen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Als we het hebben over de schadeafhandeling, vindt NAM dat de Tijdelijke commissie mijnbouwschade Groningen, de voorloper van het IMG, het Instituut Mijnbouwschade Groningen, het bewijsvermoeden in een te groot gebied toepast en de lat om het bewijsvermoeden te ontzenuwen te hoog legt. In hoeverre is het aan NAM om daarover te oordelen terwijl NAM op afstand staat?

De heer **Atema**:

Aansprakelijkheid. Dus ons wordt van alles in rekening gebracht. Het zal niet gaan over de schade in het aardbevingsgebied, maar de TCMG heeft een beleid gevoerd dat nogal afwijkt van wat in Nederland gangbaar is. We hebben in Nederland een SBR-norm voor trillingsschade die wordt gebruikt bij de Noord-Zuidlijn, maar ook bij de ringweg van Groningen, voor heien, voor allerlei werkzaamheden. Die norm bepaalt of je bij een bepaald

trillingsniveau schade kunt verwachten, ja of nee. TCMG heeft destijds besloten om die norm niet te gebruiken, maar die met een factor 100 lager toe te passen, waardoor je een heel groot gebied krijgt waar mogelijk schade kan ontstaan. Dat loopt tot 50 kilometer buiten het aardbevingsgebied. Vervolgens hebben ze besloten om het omgekeerde bewijsvermoeden toe te passen. Wat je nu krijgt -- volgens mij heeft Kortmann dat hier genoemd -- is dat wij nu tienduizenden rekeningen krijgen vanuit het buitengebied die wij moeten betalen, terwijl er 1 zeker terecht is en 9.999 mogelijkwijs niet. Nou, dat vind ik niet meer redelijk, dat vind ik niet meer een invulling van onze aansprakelijkheid. Als je dat beleid wilt voeren, kun je ons niet zomaar die hele rekening ervan toesturen, want dit is een beleid dat ver voorbijgaat aan onze aansprakelijkheid. Overigens heeft IMG dat in 2021 volgens mij ook onder ogen gezien en het beleid ook al wel aangepast. Waarschijnlijk niet voldoende. Maar TCMG heeft in die eerste jaren een beleid gevoerd waarbij je heel veel schade uitkeert aan gebieden waar gaswinning niet tot die schade heeft geleid. Het omgekeerde bewijsvermoeden moet je toepassen in een gebied waar gaswinning de hoofdoorzaak van schade is.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar de vraag is weer in hoeverre het aan NAM is om dat oordeel te vellen.

De heer **Atema**:

Nee, het is niet aan de NAM om het beleid te bepalen. Het is wel aan NAM om als het beleid gevoerd wordt, te bepalen op welk deel van dat beleid wij moeten betalen. Dus nogmaals, als uiteindelijk de overheid beslist om iedereen in Nederland een bedrag uit te keren, dan kan dat. Maar als je de rekening daarvoor bij ons wilt indienen, ga ik daar wel twijfels bij plaatsen. Dan ga ik wel zeggen: waarom moet ik dit betalen?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Meneer Gaastra van Economische Zaken verklaarde in zijn verhoor dat het echt niet aan NAM is om daarover te oordelen.

De heer **Atema**:

Niet over het beleid, maar wel als wij de rekening krijgen. Wij hebben geen blanco cheque afgegeven aan de overheid. Wij hebben niet gezegd: doe maar wat, hier is het geld van NAM, je kunt gewoon alles bij ons indienen. Dat hebben we niet afgesproken. We hebben rondom schade ook een afspraak gemaakt. Nogmaals, het is onze aansprakelijkheid. Daar betalen we voor. Wil je meer doen, en dit leidt tot meer, dan moet je met ons separate

afspraken gaan maken. Dat is niet gebeurd. Dus dat de overheid haar beleid wil uitvoeren, mevrouw Tielen, vind ik prima. Maar breng niet de volledige rekening bij NAM in.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Eerder verklaarde u dat de samenwerking met het ministerie van Economische Zaken eigenlijk heel goed ging, dat er geen fricties waren en dat de onderhandelingen over de IBOV eigenlijk best heel goed gingen. Als ik u zo hoor, zijn de uitkomsten van die onderhandelingen toch niet conform uw verwachtingen of wens.

De heer **Atema**:

Nee. Ik zit er nu vier jaar. Ik denk dat heel veel dingen goed gaan. De afbouw van Groningen bijvoorbeeld, met Norg en Grijpskerk, gaat heel goed. Als ik nu terug moet kijken op die vier jaar, naar wat ik echt anders zou doen in die vier jaar, dan is dat wel dit. Dan was ik wel in 2018 veel alerter geweest met die afspraken en had ik veel meer en beter tijd genomen met het ministerie om echt duidelijk te maken wat wel en wat niet. Dit gedoe, deze issues had ik natuurlijk nooit willen hebben, want NAM staat op afstand, maar we worden er toch weer ingetrokken. Dat had ik helemaal niet gewild.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zei ook dat minister Wiebes met u had afgesproken dat het Mijnraadadvies leidend zou zijn voor de aansprakelijkheid die de NAM op zich nam. U zei: en toen werd het allemaal heel anders en meer. Maar het is toch ook zo dat na dat Mijnraadadvies ook het aantal te versterken huizen gewoon letterlijk gegroeid is door een andere batch en een nieuwe run van het Hazard and Risk Analysis-model zelf?

De heer **Atema**:

Dat geloof ik niet. Volgens mij is het risico in het Groninger aardbevingsgebied door de SDRA en de HRA alleen maar afgenomen in de tijd. Ik weet wel zeker dat in 2019 het risico inmiddels een stuk lager was, omdat Groningen toen in 2022 zou worden ingesloten in plaats van in 2030. Dus het risico is vanaf 2019 in Groningen afgenomen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dus u zegt dat een nieuwe run van het HRA-model niet leidde tot meer te versterken huizen.

De heer **Atema**:

Een nieuwe run van het HRA-model of het SDRA-model vandaag betekent dat geen huis meer boven de norm zit. Dat staat ook in het vaststellingsbesluit dat ik net van staatssecretaris Vijlbrief heb gekregen. Dus de SDRA nu geeft aan dat geen huis een licht verhoogd risico meer heeft. In 2018 had een aantal huizen dat nog wel, ongeveer 1.500. Dus elk jaar is het risico afgenomen. Dat komt door twee dingen: we zijn in Groningen veel sneller gaan afbouwen en, ten tweede, onze inzichten in de ondergrond zijn verbeterd, waardoor we nu minder conservatief kunnen inschatten. De HRA -- dat heeft Jan van Elk ook uitgelegd -- was heel conservatief opgezet om zeker te weten dat we niet fouten zouden maken. Elk jaar is die HRA preciezer geworden en elk jaar geeft die een kleinere hoeveelheid huizen aan die een verhoogd of een licht verhoogd risico hebben. Op dit moment zijn dat er geen meer in het model.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In een recent interview met BNR zei u dat de NAM graag nieuwe afspraken wil maken, want volgens u zitten de ambtenaren in de knel. Ook al zouden ze nieuwe afspraken willen maken, ze hebben te maken met de Tweede Kamer, die dat niet wil. Waar baseerde u die uitspraak op?

De heer **Atema**:

Dan ga ik toch hier speculeren en onder ede vind ik dat wat anders dan in een BNR-interview. Het politieke klimaat in Nederland is anders dan in 2018. Dat merk ik. De gesprekken die wij hebben met het ministerie zijn gereserveerder. Mensen zijn beduchter om afspraken met ons te maken. En ik denk dat dit een algemene teneur is in onze samenleving. De politiek is scherp op het bedrijfsleven; het bedrijfsleven kan in onze ogen soms weinig goed doen. Daardoor is het voor een ministerie dat daar tussenin zit, heel moeilijk om nog zomaar met ons een afspraak te maken. Ik denk dat bij Norg dit ook een rol gespeeld heeft. We hadden met de overheid ...

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik wil toch nog even ... Op Norg komen we straks.

De heer **Atema**:

Ja, maar ik zal even het voorbeeld noemen van Norg. We hadden bij Norg ook kunnen afspreken met het ministerie: weet je wat, dit is de vergoeding die we krijgen. Toch besloten we om arbitrage te doen. Dat is eigenlijk hetzelfde fenomeen: we willen zeker weten dat niet aan de achterkant de

Tweede Kamer of wie dan ook zegt: ja, maar dat is weer typisch zo'n afspraak tussen bedrijfsleven en de overheid; de overheid wordt hier bekocht.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

We begonnen hierover toen we het hadden over de facturen, waar u ontevreden over bent omdat deze te weinig informatie bevatten, ook al omdat u vindt dat de Staat andere normen toepast dan volgens u de afspraken waren, en ook al omdat de Staat op een andere manier omgaat met het bewijsvermoeden dan u dacht te hebben afgesproken. Is de hele discussie over facturen nou een boekhoudkundig probleem of eigenlijk een onderliggend probleem?

De heer **Atema**:

Ik wilde u corrigeren. De facturen niet betaald heeft niets te maken met de betwisting. Het heeft echt alleen maar te maken met de kwaliteit van de rekening. Dus de 240 miljoen die nog moet worden overgemaakt van die 5,5 miljard -- dat is ongeveer 4% -- heeft alleen maar te maken met de boekhouding. Het arbitreran gaat over schade én versterken, terwijl de vraag "wie betaalt de rekening" alleen gaat over versterken, want voor schade hebben wij tot op heden alles betaald.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Maar als het puur een boekhoudkundig probleem is, moeten daarover toch afspraken te maken zijn door de boekhouders?

De heer **Atema**:

Ja, dat lijkt mij ook. U kunt zien dat wij heel veel brieven hebben gestuurd om meer informatie te krijgen, zodat we dat konden doen en het geld konden overmaken. De kwaliteit van de rekeningen is niet verbeterd in de afgelopen jaren.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt: de arbitrage gaat niet over de facturen maar gaat over andere aspecten.

De heer **Atema**:

De arbitrage gaat over de principes die je hebt afgesproken, over de vraag of die worden toegepast. De arbiter kan natuurlijk een uitspraak doen over de

facturen, maar het niet betalen van een deel van de facturen, die 4%, heeft te maken met: waar betaal ik hier voor?

De heer **Kwint** (SP):

Wanneer de overheid besluit om de nieuwste NPR van toepassing te verklaren, laat ik het maar zo zeggen, wat zou dat dan betekenen voor de versterkingsoperatie? Dan moeten alle huizen toch opnieuw bekeken worden?

De heer **Atema**:

Dit is een dilemma. Dit moeten we, niet NAM, maar dit moet echt vanuit bestuurlijk oogpunt heel goed bekeken worden. Het principe dat je mensen een eerlijk verhaal geeft over de veiligheid van hun woning, staat voor mij. Mensen moet je met respect en als volwassenen behandelen. Ze hebben er recht op te weten wat de status van hun huis is. Als je in het verleden een verkeerd oordeel hebt gegeven omdat je een verkeerde NPR toepaste die inmiddels volledig achterhaald is, moet je dat ruiterlijk toegeven en die mensen een reëel beeld geven, ook omdat het helemaal niet prettig is om te zitten wachten op een versterking omdat je denkt dat je huis onveilig is. Uit die noodsituatie moet je mensen halen. Betekent dit dan dat er veel minder versterkt hoeft te worden op grond van veiligheid? Dat denk ik wel. Betekent dit dan dat je die mensen tegemoet moet komen omdat het in mijn ogen niet mogelijk is om te zeggen "nou prima, we gaan minder versterken en dat was het", moet je die mensen dan dus tegemoetkomen, in welke vorm dan ook? Dat vind ik ook. Mensen hebben recht op iets. Maar nogmaals, dat is dan ruimhartigheid. Daar kun je heel ruimhartig in zijn, maar de veiligheid moet wel eerst opgelost worden.

De heer **Kwint** (SP):

Maar mijn vraag was of het niet een ongelofelijk vertragend effect gaat hebben.

De heer **Atema**:

Nou, ik denk dat je nu op grond van de SDRA heel snel kunt bepalen welke huizen het hoogste risico hebben. Ze zitten inmiddels onder de norm. Welke huizen hebben het hoogste risico? Ga die als de wiedeweerga inspecteren en kijken of dat klopt. Dat moet dan nog gebeuren en dat hoeft niet heel lang te duren.

De heer **Kwint** (SP):

Ik probeer het iets duidelijker te krijgen. We hadden het net terecht over de beving dit weekend in Wirdum. Had u het nou over veertien woningen met een acuut veiligheidsprobleem?

De heer **Atema**:

Die in actieve nood zitten. Dat las ik in de krant; het kan inmiddels een ander getal zijn. Maar dat zijn dus mensen die het gevoel hebben dat ze hun huis uit moeten.

De heer **Kwint** (SP):

Maar een acuut veiligheidsrisico is wel meer dan een "gevoel", toch?

De heer **Atema**:

Nou nee, het is een melding van die mensen naar een instantie, van: ik voel mij niet veilig, volgens mij is dit niet goed, kunnen jullie komen, acuut? Dan moet het bekeken worden. Het kan zijn dat het meevalt, het kan ook zijn dat die mensen gelijk hebben en dat je moet versterken.

De heer **Kwint** (SP):

Er was dit weekend ook weer een stevige beving, 3,0. Je ziet over het algemeen sowieso de seismische energie ...

De heer **Atema**:

3,1.

De heer **Kwint** (SP):

3,1; u heeft gelijk. De seismische energie neemt niet of maar beperkt af, terwijl u een jaar geleden zei: een versterkingsoperatie is niet meer nodig; veiligheidsstudies geven aan dat het gebied nu veilig is; Groningen is even veilig als Friesland of Zeeland.

De heer **Atema**:

Ja, dat zou ik nooit meer zo zeggen. Ik wil trouwens wel één ding corrigeren. U zei dat de seismiciteit niet afneemt. Die neemt wel af; de afgelopen jaren nam de seismiciteit af. Het insluiten van Groningen en het minder produceren geeft minder seismiciteit. Dus de algemene trend is dat het gebied rustiger wordt, minder schade en zeker minder veiligheidsproblemen gaat opleveren. Dan zijn we er nog lang niet, maar het gaat wel de goede kant op. Dus het neemt wel af.

Ja, die uitspraak die ik toen in NRC heb gedaan, zou ik nu nooit meer zo doen. Het schiet zijn doel ver voorbij. Ten eerste vergelijk ik gebieden met elkaar; dat zou ik nu nooit meer durven, want nog geen jaar later had Limburg volgens mij de overstromingen met alle gevolgen van dien en dodelijke ongevallen in Duitsland en België. Dat heeft dus helemaal geen zin, dat is gewoon niet slim om te doen. Ten tweede klopt het klinische beeld dat ik daar schets wel -- de SDRA zegt het nu ook en de staatssecretaris schrijft het op in het vaststellingsbesluit: er zijn op dit moment in de regio geen huizen met een licht verhoogd risico, vanuit een risicoanalyse tegen een norm die we hebben, de Meijdamnorm sinds 2015 -- maar dat doet natuurlijk volledig tekort aan het gevoel dat mensen in Groningen hebben. De veertien mensen die na Wirdum dit weekend hebben zitten bellen, van "ik voel mij niet veilig in huis", hebben niets aan een boodschap over normen. Dus ik zou die boodschap inmiddels heel anders brengen. Ik wilde destijds eigenlijk uitleggen dat het goed gaat met de seismiciteit en dat Groningen steeds veiliger wordt. Dat is ook zo, maar goed, ik heb ook de rel gezien. Ik ga getallen gebruiken die verwarrend werken, maar ik ga uiteindelijk ook niet een erkenning geven voor wat er speelt in die regio.

De heer **Kwint** (SP):

Maar als we de uitspraken ontdoen van het wat ronkende karakter, en wat meer naar de kern van de boodschap kijken die u wilt overbrengen, heb ik de volgende vraag. U zei net: "Ik vind het verwijtbaar dat de overheid de versterking zo heeft laten uitbreiden, want wat gaan wij nou met z'n allen zeggen tegen elkaar op het moment dat er een beving is en een huis instort? We weten niet welke huizen er veilig zijn." Hoe verhoudt die urgente boodschap richting de overheid zich met het beeld dat u schetst dat de versterking er wel zo ongeveer op zit?

De heer **Atema**:

Nee. Oké. Ten eerste heb ik de overheid volgens mij niet "verwijtbaar" genoemd, dus dat ik de overheid iets verwijt. Maar ik vind het niet verstandig. Kijk. Dit is een discussie die ik dan toch ga voeren. Eén: je hebt de normatieve veiligheid. Twee: je hebt versterken. Drie: je hebt emotionele veiligheid. Ik ga niet over alle drie praten, maar ik ga wel even uitleggen wat normatieve veiligheid is. In Nederland, of het nou Schiphol is, het overstromingsrisico, de Deltawerken of Groningen, benaderen wij risico's vanuit een redelijk hoog niveau. We gebruiken een norm, in dit geval de Meijdamnorm, en we toetsen of dat gebied aan die norm voldoet. Dat doe je ook met Schiphol en het valgevaar van een vliegtuig. Op grond van die hele

normatieve, klinische, maar wel objectieve benadering lijkt het erop dat in Groningen het grote gevaar geweken is. Betekent dit dat elk huis in Groningen veilig is? Nee. Dus kan ik zeggen tegen elke Groninger: u woont in een veilig huis? Nee. Daarvoor zul je toch vanuit die SDRA lijsten moeten gaan maken met de huizen die het hoogst in het risico zitten. Die huizen zul je moeten inspecteren om te kijken of de SDRA klopt, of de typologie in de SDRA klopt voor dat huis, of we dat goed hebben gedaan, en om te kijken of er geen verbouwingen zijn gedaan. Dan kun je er dus achter komen dat dat huis niet veilig is. Dat moet je doorrekenen met een NPR die geldig is en dan kom je er misschien achter dat je moet versterken.

Verwacht ik dat dat hele grote aantallen zijn? Nee, dat verwacht ik niet. Want dan zou die SDRA helemaal niet goed zijn en die is inmiddels na 10 jaar ontwikkeling wél goed. Maar verwacht ik dat het er nul zijn? Dat ook niet. Ik weet zeker dat er ergens wel een huis is dat niet goed is onderhouden of een schuur die een halve bouwval is, waar kinderen spelen, noem maar op, zodat je zegt: luister, dit is niet veilig. En versterken is niet opgezet voor aardbevingen van 3,1, zoals Wirdum. Versterking is echt opgezet om acuut levensgevaar bij heel zware aardbevingen te voorkomen. Dan heb je het echt over veel zwaardere aardbevingen, dan heb je het over aardbevingen van 4 of hoger. Dus we versterken niet voor een Wirdumaardbeving, we versterken zelfs niet voor een Huizingeaardbeving.

De heer **Kwint** (SP):

Nee, we versterken voor boven de 4. Maar enkele weken geleden werd nog bekend dat dat wel degelijk de meest waarschijnlijke waarde van de maximale magnitude is; voor zover je iets kunt zeggen over de maximale magnitude, is het meest recente inzicht dat die ongeveer rond de 4,6 zou liggen.

De heer **Atema**:

Ja, dit is altijd lastig. Het is zo verdomd technisch. De maximale aardbeving die je kunt verwachten in Groningen, loopt van 4 naar ik geloof 5,5 en de gemiddelde zit op 4,6. Daar zit een kansberekening aan vast. Die was overigens hoger, die was op een gegeven moment zelfs 5, geloof ik, en is nu naar 4,6 gegaan. Het risico is dus wel lager geworden. Hoeveel lager en wat dat dan betekent voor versterken, kan ik zo niet zeggen. Maar er is een kans in Groningen dat je een heel zware aardbeving krijgt, van 4,6. Die kans is er. En je moet versterken, niet alleen op 4,6 maar op zwaardere aardbevingen, aardbevingen boven de 4, met die kans, om te kijken: kan dit huis zo'n

aardbeving aan, ja of nee, en is die kans reëel voor die mensen? Die kans zal nooit nul zijn. Maar hij moet wel beneden de Meijdamnorm liggen.

De heer **Kwint** (SP):

U zei net dat u in die zin uitkijkt -- tenminste, ik weet niet of u "uitkijken" zei -- naar het verhoor dat wij zullen gaan voeren met de heer Kockelkoren over de veiligheid. Hij wijst erop dat er nog altijd een fors aantal huizen versterkt zal moeten worden en dat Groningen pas veilig is als de gaswinning beëindigd is en de versterkingsoperatie is afgerond.

De heer **Atema**:

Ja. Heeft hij het woord "fors" genoemd?

De heer **Kwint** (SP):

Even kijken hoor. "Duizenden al beoordeelde huizen wachten nog op versterking." En: ook bij nieuwe inspecties blijkt nog steeds dat huizen versterkt moeten worden. Dan zou het kunnen dat ik daar dat "fors" aan heb toegevoegd. Maar het zijn er volgens hem wel ettelijke duizenden.

De heer **Atema**:

Dat zou ik niet verwachten op grond van de SDRA. Ik zou verwachten op grond van de SDRA, die zegt dat huizen voldoen ... Dan moeten we dus heel veel huizen verkeerd in de SDRA, die door TNO wordt gemaakt, hebben staan. Dat zou kunnen, maar dat is niet mijn verwachting.

De heer **Kwint** (SP):

Nee, maar de heer Kockelkoren heeft letterlijk ... Toen u het had over die 50 huizen, was zijn letterlijke reactie: daar klopt niets van.

De heer **Atema**:

Ja, maar dat is toch iets anders. Nogmaals, daarom had ik dat getal nooit moeten noemen. Ik praat daar over een normatief model. Hoeveel huizen er in werkelijkheid moeten worden versterkt, kun je pas bepalen nadat je een heel rits huizen die in dat model naar voren komen als prioriteit, hebt beoordeeld, geïnspecteerd. Zullen dat er duizenden zijn? Dat zou mij echt verbazen. Dat zou mij echt verbazen. Een fors aantal zou mij ook verbazen. Zijn het er ettelijke? Dat verwacht ik wel.

De heer **Kwint** (SP):

Tja, het was toch echt de Inspecteur-Generaal der Mijnen die het over "ettelijke duizenden" had.

De heer **Atema**:

Ja, maar waar hij kritiek op levert, is dat ik in dat NRC-artikel niet benoem ... Hij zal het niet met mij oneens zijn over de SDRA, want Staatstoezicht ondertekent en valideert de SDRA van TNO. Dus wat daar in staat, dat alle huizen op norm zijn in het aardbevingsgebied, zal hij beamen. Betekent dit dat je helemaal niet meer hoeft te versterken? Dat zou ik niet durven te beweren en ik weet wel zeker dat hij ook zegt: nee, dat betekent dat niet. Heb ik in dat NRC-artikel dat niet goed geduid en niet goed uitgelegd? Daar levert hij kritiek op en dat snap ik. Ik zei ook al dat ik dat artikel nu heel anders zou doen. Ik zou nu geen vergelijkingen maken en ik zou het niet meer zo noemen.

De heer **Kwint** (SP):

Maar zoals ik al zei, voorbij de retoriek in dat artikel; de heer Kockelkoren geeft ook gewoon kritiek op de feitelijkheid van de gedane uitlatingen, wanneer hij het heeft over "ettelijke duizenden" Dat lijkt me ook voor ...

De heer **Atema**:

Als Theodor Kockelkoren zegt dat er ettelijke duizenden huizen vanuit een véiligheidsoogpunt moeten worden versterkt, vind ik dat verbazend.

De heer **Kwint** (SP):

Nou: het precieze aantal is pas bekend als alle huizen geïnspecteerd en beoordeeld zijn. Dat deelt u uiteraard. Maar in reactie op die 50 en nog los van dat aantal zegt hij: daar klopt niets van. Het zijn er volgens hem waarschijnlijk ettelijke duizenden.

De heer **Atema**:

Dan ben ik wel benieuwd wat hij vrijdag zegt. Of hij dat inderdaad verwacht. Ik zou verwachten op grond van de SDRA dat het niet een gigantisch aantal is. Ik vind "ettelijke duizenden" namelijk heel veel. Op grond van veiligheid hè. Als je zegt: ja, maar we hadden al afspraken gemaakt om te gaan versterken, we zijn al aan het versterken, dat moet afgemaakt worden" is het een andere discussie; dat gaat namelijk niet over veiligheid.

De heer **Kwint** (SP):

U had het net over het veiligheidsgevoel. Wat doet het met het veiligheidsgevoel van de Groningers wanneer zij een hele discussie moeten aanhoren tussen de operator van het Groningenveld en de inspecteur-generaal van het Staatstoezicht op de Mijnen over de vraag of hun huis versterkt moet worden en hun gebied veilig is?

De heer **Atema**:

Ja, maar daar heb ik ook mijn excuses aangeboden. Toen al. De dag erop ben ik het aardbevingsgebied in gegaan. Na het NRC-artikel op zaterdag ben ik op zondag het aardbevingsgebied in gegaan en ben daar met mensen gaan praten. Ik wilde toch ook van hen weten: wat heb ik hier fout gedaan, wat is dit? Ik kan zelf wel speculeren, maar ik kreeg van mensen te horen: Je hebt ons verward. Iedereen zei: "We snappen heel goed dat als Groningen minder gas gaat produceren, je veiliger wordt en minder hoeft te versterken. Maar van die 50 snappen we helemaal niks. Want er zitten inmiddels" -- dat was toen nog niet zo -- "10.000 mensen met een brief thuis dat hun huis versterkt moet worden, wat is het nou?" Ik had dus nooit getallen moeten noemen. Dat schoot zijn doel ver en ver voorbij. Dat Theodor Kockelkoren daar kritiek op levert, accepteer ik.

De heer **Kwint** (SP):

Maar ik probeer het een stap verder te krijgen dan de concrete getallen. Omdat wat Kockelkoren zegt, ook een andere impact suggereert van de hele versterkingsoperatie dan die u schetst van die versterkingsoperatie, ook los van die 50, los van dat aantal. Als ik de twee dingen naast elkaar legt, lijkt het alsof er fors licht zit tussen hoe u de toekomst van de versterkingsoperatie ziet en hoe het Staatstoezicht op de Mijnen die ziet.

De heer **Atema**:

Ja, maar we hebben het over veiligheid. En ik ...

De heer **Kwint** (SP):

Dat beoordeelt SodM toch ook? Al die lokale plannen die worden ingediend voor de versterking, daar doet SodM een toets op.

De heer **Atema**:

SodM heeft ook meerdere keren bij het ministerie aangekaart dat veiligheid voorop moet staan en dat ze zich daar zorgen over maken. Maar wat betreft de vraag aan Theodor Kockelkoren, als die gesteld wordt: hoeveel huizen

verwacht u dat er versterkt moeten worden vanuit een veiligheidsoogpunt, getoetst tegen een nieuwe norm; hoeveel blijft er dan nog over? In mijn verwachting zou dat een laag aantal moeten zijn. Ik weet alleen helemaal niet hoeveel en ik ga ook geen getallen noemen. Ik zou nooit de term "meerdere duizenden" gebruiken. Ik ben heel benieuwd wat hij daarop zegt.

Dan komt er een andere discussie: mensen die al in de versterkingsoperatie zitten, ga je dat stoppen, ja of nee? Dat heeft niet meer met veiligheid te maken, maar is het verstandig om het te stoppen? Ik kan mij heel goed voorstellen: nee, dat moet je gewoon afmaken. Dat dát er duizenden zijn, snap ik. Maar dan heb je het niet over een veiligheidsoogpunt, dan heb je het over de impact die het op mensen heeft om halverwege de rit opeens te stoppen. Dat is een andere discussie.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

De gaswinning wordt volledig beëindigd, tenminste die uit het Groningenveld, maar staat in het komende gasjaar, 2022-2023, nog op de zogenoemde waakvlam. Dat maakte de staatssecretaris Mijnbouw in juni van dit jaar bekend. Wat betekent die waakvlam voor het operationele proces van NAM?

De heer **Atema**:

Kunt u iets beter specificeren wat u bedoelt met het "operationeel proces"?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat moet NAM doen? Wat ik thuis met een gastoestel met een waakvlam moet doen, kan ik mij voorstellen maar ik wil graag horen wat het betekent voor NAM.

De heer **Atema**:

Dat is een goede vergelijking; het is niet heel anders. Wij hebben elf clusters, ik geloof dat dat 160 putten zijn, die wij nu circuleren. Dus we zetten een paar clusters aan, de andere staan uit, je gaat het rouleren. Want het is net zoals met je auto thuis: die moet je zo af en toe ook even laten draaien, want als je hem te lang laat stilstaan, doet ie het niet. Dus wat wij nu doen met de waakvlam, is cluster bij cluster inzetten, weer stilzetten, een andere cluster inzetten. Want zo'n cluster moet af en toe draaien, dat heeft te maken met pompen, compressors et cetera. Het tweede wat wij doen, is dat wij die clusters voor de eeuwigheid onderhouden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):
Voor de eeuwigheid?

De heer **Atema**:

Ja, we gaan zeker niet een soort breakdownfilosofie toepassen, van: nou ja, die cluster mag wel kort. Nee, wij moeten wel klaarstaan. Nogmaals, ik hoop het niet en ik verwacht het eigenlijk niet, maar als er zo meteen een beroep op mij wordt gedaan en ik de wettelijke instructie krijg "ga maar 20 miljard kuub produceren", dan moet ik dat ook kunnen. Dan moet die installatie dus onderhouden zijn. Een ketelinstallatie thuis is geen slechte vergelijking: die staat ook op de waakvlam, maar die onderhoud ik wel, want op het moment dat het winter wordt, wil ik wel weten dat die draait en het huis verwarmt. Zo operationaliseren wij Groningen ook.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. Dus sommige clusters staan soms aan en soms uit.

De heer **Atema**:

Ja. Alleen als het heel koud wordt, in de winter, moet je ze allemaal aan houden, want anders bevriezen ze.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Oké. Ik snap het. Nu las ik dat een minimum flow ongeveer 2,8 miljard kuub per jaar is voor de komende twee jaar. Hoe is dat voor de periode na 2024?

De heer **Atema**:

Dat zal niet veranderen, tenzij we minder clusters hebben. De hoeveelheid volume wordt bepaald door hoeveel clusters je in de lucht wilt houden. Bij elf clusters is dat 2,8; ga je er zo meteen vijf doen, omdat je denkt dat je die capaciteit niet meer nodig hebt, dan kan het minder worden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Is er al besloten hoeveel clusters al dan niet open moeten blijven?

De heer **Atema**:

Nee. Vijfbrief heeft in zijn laatste vaststellingsbesluit gezegd: nu elf. Hij gaat, ik meen voor april, besluiten of het terug kan naar vijf.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

In hoeverre doet NAM onderzoek naar de invloed die die waakvlam heeft op de seismiciteit en de drukontwikkeling in het Groningenveld?

De heer **Atema**:

Wat wij via TNO zullen doen, is dat TNO een nieuwe SDRA moet maken, elk jaar. Er komt elk jaar een vaststellingsbesluit, ook terwijl we op de waakvlam staan; we hebben er net weer een gehad. Dus zo meteen begint een cyclus waarbij TNO het onderzoek gaat doen, een risicoanalyse gaat doen, en op een gegeven moment, na validatie door Staatstoezicht, dat advies gaat inbrengen bij het ministerie van Economische Zaken. Daarin staat dan wat het risicoprofiel voor Groningen is, wat de seismiciteit zal zijn, wat je kunt verwachten met aardbevingen. Dan kan de staatssecretaris een besluit nemen of dat wel of niet acceptabel is.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat heeft TNO nodig van NAM voor die SDRA?

De heer **Atema**:

Productieprofielen. Dus ze moeten weten hoeveel wij gaan produceren.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ja. En die maakt u.

De heer **Atema**:

Die maak ik. Ja.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Nu begrepen wij dat vanaf de zomer van 2023 of 2024 het Groningenveld helemaal wordt gesloten. Wat betekent totale insluiting van het Groningenveld?

De heer **Atema**:

Dat moet nog goed gespecificeerd worden, maar dat betekent wel einde van de productie.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En betekent dat ook einde van al die clusters die u net noemde?

De heer **Atema**:

Ja. En daar zit nog een kans voor ons en de regio. Maar goed, dat is een ander verhaal. Maar het betekent het einde van de clusters. Dan moet je gaan opruimen. Dat wordt een operatie die ik schat meer dan een miljard euro gaat kosten. Daar hebben we reserveringen voor, maar dit wordt de grootste opruimoperatie in de gas- en olie-industrie in één keer, in één

campagne, in de geschiedenis. Daar zit een geweldige kans in voor Groningen. Ik maak vaak de vergelijking met baggeren. We zijn ooit gaan baggeren in Nederland omdat we rivieren hebben -- we wonen in een delta -- die rivieren dichtslibden en er toen bedrijven kwamen die goed konden baggeren. Tegenwoordig zijn wij wereldleider; Boskalis, Van Oord, noem maar op. Het opruimen van 300 gasputten is zeer technisch werk, zeer complex werk maar ook zeer belangrijk werk, want de reservoirdruk in dit geval is nog best hoog. Die putten moeten worden afgesloten, ze moeten worden opgeruimd, de leidingen en de installaties moeten worden weggehaald.

Dat is een grote operatie. Ik heb twee doelen. Ik wil het lokaal aanbesteden, dus ik wil dat bedrijven uit het noorden dit met ons gaan doen. We zijn er ook al mee begonnen; we hebben al wat opgeruimd. Het tweede is dat ik wil dat we heel veel tijd gaan spenderen aan meteorologie, technologie en innovaties, zodat we net zoals die baggeraars hier heel goed in kunnen worden. Mijn visie -- dit is een klein ding dat NAM nog kan zijn -- is dat we in het noorden een bedrijfstak ontwikkelen die dat niet alleen zo meteen in Groningen heeft gedaan en geleerd, maar die dat ook offshore kan doen. Als je het extrapoleert, is deze industrie binnen nu en de komende vijftien jaar ongeveer 50 miljard in Europa. Het einde van het fossiele tijdperk komt eraan, dus op een gegeven moment moet iedereen opruimen. Dat is 50 miljard waar het geld voor gereserveerd is, maar wat nog moet worden uitgevoerd. Als bedrijven in Groningen daar heel goed in kunnen worden, de Boskalis van het opruimen ... Het is misschien naïef en het is misschien veel te ambitieus, maar ik ga het wel proberen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt dat u als NAM verantwoordelijk bent voor het opruimen van die locaties en die installaties. U ziet een kans om daar heel erg goed in te worden.

De heer **Atema**:

Heel lokaal. Wat we eigenlijk in die 60 jaar Groningen niet goed gedaan hebben, is meer teruggeven aan de regio. Dan heb ik het niet eens over de Staat, dan heb ik het over NAM.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Hoe wilt u die locaties achterlaten in Groningen?

De heer **Atema**:

Dat doen we in overleg met de omgeving. Voor de putten is er wetgeving. Die moet je veilig afsluiten en Staatstoezicht moet goedkeuren dat ze goed afgesloten zijn; daar kun je niet over onderhandelen. Wat we wel willen doen met de locaties, is als volgt. Vaak is de landeigenaar een boer en zijn we dat dus niet zelf. Je moet ten eerste met die landeigenaar praten: hoe wil je 'm terug hebben? Maar waar wij een kans zien om die locatie met de omgeving te herontwikkelen tot iets nieuws waar zij nut van hebben of baat bij hebben, doen wij dat. Daar gaan we ook in investeren. We hebben daar een voorbeeld van. Bij Emmen hebben we een oude gasinstallatie herontwikkeld. Daar staat nu een groene fabriek, daar staat een zonnepark en daar staat zo meteen een biogasinstallatie. Maar niet iedereen wil dat; je kunt niet als NAM bepalen "dat gaan we doen". Maar je kunt wel met een dorp, Huizinge, Loppersum, Westerwijtwerd, bepalen: "Hé, wij hebben die locatie, als de landeigenaar het toestaat, hoe zouden jullie die locatie dan graag willen hebben? Wil je dat daar gras wordt gezaaid of zou je daar graag iets mee willen doen? Kunnen we dat aan jullie overdragen op een manier dat jullie er nog wat aan hebben?" Dat is wel de ruimhartigheid aan de achterkant waarvan ik hoop dat we er nog wat kansen voor krijgen. En we hebben een voorbeeld.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat heeft u?

De heer **Atema**:

We hebben een voorbeeld ervan. Dat is Emmen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Emmen. Ja. U zegt: ik wil het heel graag lokaal aanbesteden. Waar moet ik dan aan denken als het gaat om werkgelegenheid in de regio?

De heer **Atema**:

Ik kan het niet precies in honderden of duizenden banen uitrekenen, maar als u ervan uitgaat dat alleen Groningen al een miljard euro aan werk is ... Dit is werk met machines natuurlijk, die ook geld kosten, maar ook met mensen. Dit kan een grote industrie worden. Dit wordt de grootste opgave in de Noordzee. Als u een beeld hebt van wat er in de Noordzee aan installaties staat en wat het kost en gaat opleveren om die allemaal op te ruimen: dat gaat om echt duizenden banen. Dus in Groningen zal het misschien om honderd banen gaan, dat weet ik eigenlijk helemaal niet, daar hebben we

nog helemaal niet naar gekeken. Maar als je het extrapoleert, is dit een gigantische industrie. En het zijn niet alleen Groningse bedrijven, want ik vind ook dat we een ereplicht hebben naar Drenthe en Friesland, dus we kijken naar het noorden.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zei het al: de Mijnbouwwet heeft opruimingsverplichtingen vastgelegd. In het Akkoord op Hoofdlijnen is vastgelegd dat NAM daar voldoende voorzieningen voor treft. Hoe groot is het bedrag dat NAM voor dat opruimen opzij heeft gezet?

De heer **Atema**:

Nu overvraagt u mij een klein beetje; ik ga even gokken: ik dacht dat het voor Groningen tussen de 1 en 2 miljard euro zit.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Tussen 1 en 2 miljard euro. En in hoeverre zitten er onderbouwingen en analyses onder of dat bedrag volledig is?

De heer **Atema**:

Volledig.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Helemaal onderbouwd.

De heer **Atema**:

Ja, volledig. We hebben benchmarks, zo noemen we dat, referentiekaders van hoeveel het kost om een put op te ruimen, hoeveel het kost om een pijpleiding schoon te maken en weg te halen, hoe het beton ... Dat kunnen we als NAM heel goed engineeren en tot op een diep niveau en gedetailleerd uitwerken. Dus dat is wel gebeurd.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Grote plannen. Hoe klaar is de NAM-organisatie en -directie om dit de komende jaren ook te kunnen blijven doen?

De heer **Atema**:

Dit is mijn grootste ambitie voor Groningen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Gaat u het ook zelf doen?

De heer **Atema**:

Wij gaan het zelf aansturen. Uiteindelijk betalen wij het, dus je moet zelf wel de regie houden. Maar het afgelopen jaar heb ik er persoonlijk heel veel tijd aan besteed om met lokale partijen -- ik ga ze hier niet noemen -- om tafel te gaan zitten: zullen we dit doen, samen?

Mevrouw **Tielen** (VVD):

We zagen dat als je een gemiddelde maakt, de gemiddelde NAM-directeur een jaar of vijf directeur is. Wat betekent dat?

De heer **Atema**:

Ja, dat heb ik niet helemaal in de hand. Maar ik zal u verzekeren dat de volgende NAM-directeur dit in de overdracht meekrijgt. En ik kom terug als hij of zij dit niet gaat uitvoeren. Nee, ik maak er een grap over. Dit is beleid, dit is zo zinvol en zo goed. Het is ook afgestemd met de aandeelhouders. Dus hier is continuïteit, denk ik. Ik kan niks garanderen voor de toekomst; het zou fout zijn als ik een 100%-garantie gaf. Maar het zou toch wel vreselijk zijn als het niet gebeurt. Het kan ook niet lukken, hè. Het is een ambitie die ik heb. Ik wordt geïnspireerd door voorbeelden in de baggerindustrie, zoals ik al zei. Boskalis, fantastisch. We kunnen er als Nederland trots op zijn dat we dat zo goed kunnen. Het is een droom. Kan ik die realiseren? Dat weet ik niet. Ik ga heel hard mijn best doen en zal zorgen dat mijn opvolger of opvolgster dat ook doet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt: met volledige steun van de aandeelhouders.

De heer **Atema**:

Ja, dit stem ik af. Beide aandeelhouders voelen net als NAM echt wel een ereplicht naar Groningen en willen heel graag nog wel goed doen voor de provincie. Ik zal u een ander voorbeeld geven. Zoals ik al zei, ben ik drie weken geleden daar met Ben van Beurden even geweest om met René Paas, Koen Schuiling en een wethouder van Eemsdelta te praten over groene waterstof. NAM maar ook de aandeelhouders zijn serieus om te kijken: wat kunnen we nog doen voor dit gebied? Ik heb het beeld al geschetst: als we straks allemaal weggelopen zijn, van "dit was het", vind ik dat we die mensen heel erg tekortgedaan hebben.

De heer **Kwint** (SP):

U wilt locaties netjes achterlaten. U heeft een ambitieus plan voor de

toekomst van Groningen en wat NAM en de aandeelhouders daarvoor kunnen betekenen. We hebben het gehad over de wens om ruimhartig te zijn. Maar in dit gesprek, maar ook in andere verhoren, is er soms ook een ander beeld. U had het al over de arbiter. Het ging over een kostenverdeling van de stuwmeerregeling, cassatie bij de Hoge Raad, de financiering van de Commissie Bijzondere Situaties, de discussie over de facturen, de kritiek van de Onafhankelijke Raadsman, die zegt dat mensen er eigenlijk gewoon maar vanaf willen zijn omdat het allemaal te lang duurt. Hoe verhouden deze zaken zich tot elkaar?

De heer **Atema**:

Wij hebben hele goede intenties. Daar ben ik echt volledig van overtuigd. We willen het goed doen, we willen het juiste doen, we willen de aansprakelijkheid nakomen, we willen ruimhartig zijn, we willen Groningen helpen. We doen dat niet perfect. En u noemde een aantal voorbeelden waarvan ik zeg: oké, ik weet niet of dat nou een reflectie is op ons. Maar er zijn de afgelopen vier jaar, ook onder mijn leiding, ook dingen niet goed gegaan. Wij doen het niet perfect. Wij maken nog steeds fouten. Dus zijn er nog steeds rafelrandjes? Met name in de beeldvorming. U hebt mijn NRC-artikel genoemd. Dat had ik beter niet zo kunnen zeggen. Als ik het niet zo gezegd had, had ik in elk geval díé rel vermeden. Dus in de beeldvorming. En dat kan je niet altijd even goed sturen als bedrijf, daar zal ik ook eerlijk over zijn, maar je kunt wel je best doen. Maar in die beeldvorming komen soms voorbeelden naar voren dat het anders lijkt. Dat vind ik vervelend.

De heer **Kwint** (SP):

We hebben ook wel gezien dat sommige zaken de beeldvorming voorbij gaan. Het is eerder gegaan over de uitspraken van de heer Kortmann, die zegt: wacht eens even, hoe het instituut IMG is ingericht, betekent wel dat wij er soms last van hebben dat mensen van ons ruimhartigheid verwachten, terwijl onze taak vooral is het afwickelen van de aansprakelijkheid van NAM.

De heer **Atema**:

Ja, maar dat is echt een afspraak tussen het ministerie van Economische Zaken en het IMG. Niet tussen NAM en wie dan ook.

De heer **Kwint** (SP):

Zeker.

De heer **Atema**:

Ja. Dus dat kun je mij toch niet verwijten? Als de heer Kortmann zegt dat hij meer ruimte en mandaat had gewild, is dat een opmerking naar het ministerie van Economische Zaken; die opmerking is niet naar mij gemaakt.

De heer **Kwint** (SP):

Zeker. Maar u zei dat het beeldvorming is. Maar er zijn ook wel concrete punten om je zorgen te maken over de positie van Groningen soms.

De heer **Atema**:

Ik heb die opmerking toevallig gezien. Wat hij daar zegt, is dat het in zijn visie beter was geweest als het ministerie van Economische Zaken het IMG meer mandaat had gegeven. Wat hier gebeurd is, is dat NAM afspraken heeft gemaakt met het ministerie van Economische Zaken. Het ministerie van Economische Zaken heeft besloten -- niet NAM -- om die rechtstreeks te vertalen naar het IMG. Dat hadden ze ook niet hoeven doen. Hij zegt: geef mij meer mandaat. Dat zegt hij tegen het ministerie van Economische Zaken, daar kan ik weinig aan doen. En ik zou het niet terecht vinden als in de beeldvorming NAM daarop wordt aangekeken; wij hebben daar geen rol in gespeeld.

De heer **Kwint** (SP):

In een aantal verhoren is gesproken over de mate van juridisering in de shadeafhandeling en de versterking. We hebben een verhoor gehad met mevrouw Heite. Zij had het uitgebreid over haar strijd tegen de advocaten van De Brauw Blackstone. Andere getuigen spreken over juridische processen en het eindeloos inschakelen van inspecteurs. Mensen schetsen het beeld dat ze zich gewantrouwd voelen. Wat vind u ervan dat dit kennelijk het beeld is?

De heer **Atema**:

Dit is wel een beeld over de NAM van ver voor mijn tijd.

De heer **Kwint** (SP):

Zeker.

De heer **Atema**:

Maar ik zal u eerlijk bekennen dat dit beeld er nog steeds is, maar dan richting overheid, richting de uitvoeringsinstanties. Het beeld in Groningen is nog steeds dat mensen verschrikkelijk moeten vechten om versterking te

krijgen. Over schade in het aardbevingsgebied hoor ik heel weinig. Volgens mij zit dat veel meer in de gebieden buiten het aardbevingsgebied. Maar in het aardbevingsgebied heerst nog steeds een grote, grote onrust, frustratie, pijn en angst rondom versterken en dat ze het nog niet voor mekaar krijgen om dat gedaan te krijgen. Het beeld is dus niet veranderd. Alleen, de partij waar ze nu op kijken, is niet meer NAM, maar zijn de uitvoeringsinstanties, is de overheid.

De heer **Kwint** (SP):

Ja, ook omdat u zelf natuurlijk op afstand bent komen te staan.

De heer **Atema**:

Ja. Ik wil niet zeggen dat wij het beter deden, want mevrouw Heite praat over de tijd dat NAM nog betrokken was. Ik heb het woord "zooi" genoemd. Wat ik bedoel, is dat toen wij de crisis veroorzaakten waar wij al een hoofdrol in gespeeld hebben ... Bij de escalatie van deze crisis hebben wij gewoon veel te leren. Dat hebben wij gewoon niet goed aangepakt.

De heer **Kwint** (SP):

En als u dat iets concreter maakt?

De heer **Atema**:

Bedoelt u de oorzaak van waarom wij Huizinge hebben laten ontstaan ...

De heer **Kwint** (SP):

De escalatie.

De heer **Atema**:

... en dat dat niet goed voorspeld was? Laat ik er twee dingen over zeggen. Voor Huizinge is het probleem al ontstaan. Wij hebben tussen 2000 en 2010 samen met KNMI, EZK en Delft, die paar instanties en die paar mensen die hier heel veel expertise hadden, een blinde vlek gehad voor wat de data, wat de aardbevingen ons vertelden. Er waren al genoeg aanleidingen in die periode om te zeggen: oké, we moeten onderzoek gaan doen, dit gaat de verkeerde kant op. Westeremden in 2006 was al een aardbeving. Ik verwijt niemand iets, maar wat wij geleerd hebben -- het woord "nieuwsgierig" kan ik niet gebruiken -- wij hadden gewoon een blinde vlek, wij waren niet scherp genoeg, samen met die kleine groep expertisehouders. Het tweede wat NAM niet goed gedaan heeft, en dat ligt echt bij ons, is dat wij onvoldoende antenne hebben gehad voor de maatschappelijke onrust die er

al was. Groninger Bodem Beweging was al ver voor Huizinge opgericht. Wij hebben onvoldoende ingezien: hier is een veenbrand gaande, maatschappelijk, hier zijn mensen er klaar mee. Pas na Huizinge, toen dat tot ontploffing kwam, werden wij wakker en zagen wij: oké, dat is niet goed. Dat hadden wij veel eerder kunnen zien. Na Huizinge ... Wij zijn in een rol gestapt om te helpen met schade en versterken. Op een gegeven moment zaten wij een publieke functie uit te voeren, wat wij helemaal niet konden en dat heeft ook tot de escalatie van de crisis geleid; fakkeloptochten. Ik denk dat we dicht tegen een gele-hesjesbeweging aan zaten in Groningen, voor zover die er al niet was. In die escalatie na Huizinge hebben wij ook een rol gespeeld, niet als enige, maar we hebben er ook een rol in gespeeld door veel te lang te denken: wij ...

De heer **Kwint** (SP):
Wij gaan dit oplossen.

De heer **Atema**:
... kunnen dit oplossen, wij kunnen helpen. Dat waren goede intenties. NAM wilde echt in dat gebied snel de problemen oplossen. Maar het was een bestuurlijk probleem, waar wij helemaal geen verstand van hebben. Wij hadden er veel eerder moeten uitstappen en wij hadden veel eerder de samenwerking moeten zoeken met andere partijen om het beter te doen. Is het makkelijk? Beslist niet, want ook de overheid -- dat ziet u ook -- worstelt hier verschrikkelijk mee. Nou, als er één groep is die hiertoe in staat moet zijn, is het de Staat, is het de overheid. Dat is de publieke functie die dit soort dingen kan doen. Dus het was nooit makkelijk geweest, maar ik denk wel dat de NAM in die escalatie na Huizinge een aantal dingen anders had moeten doen.

De heer **Kwint** (SP):
U heeft het over intenties. Ik wilde nog even stilstaan bij waar u eerder al kort aan refereerde: het verhoor met de heer Schulting, de arbiter. Hij bracht naar voren dat NAM in ieder geval in zijn beeld de arbiters onder druk probeerde te zetten om andere uitspraken te doen en dat waar NAM zich eerder nog schikte naar uitspraken van de arbiter, de irritatie steeds groter werd en er vaak werd bedreigd dat NAM de uitspraak niet zou volgen en naar een hogere rechter zou stappen.

De heer **Atema**:
Daar wil ik met hem over praten. Ik heb daar op afstand gestaan. Ik weet

eigenlijk niet eens in welke periode dit precies is. Is dit voor mijn tijd geweest of was dit nog in de tweede helft van 2018? Dat weet ik eerlijk gezegd niet, maar ik vind het een heel serieus signaal. Ik zeg altijd: wij moeten leren van de fouten die wij hebben gemaakt en daar hoort bij dat wij luisteren naar de omgeving en wat die ons vertelt. Hier wordt ons iets verteld. Ik weet wel dat alle arbitrage-uitspraken gevolgd zijn, op één na, en daar is geschikt. Ik weet niet wat hij daar precies over zegt, maar volgens mij klopt dat niet helemaal. Wij hebben alle ...

De heer **Kwint** (SP):

Hij heeft het over dreigementen.

De heer **Atema**:

Ja nou, en "dreigementen" vind ik heel zwaar. Ik wil nu heel graag met hem in gesprek over: in dat proces bent u ontevreden geweest over NAM, houdt ons de spiegel voor. Mijn intentie hier is niet om die man te corrigeren, mijn intentie hier is om als organisatie te leren: "Hebben wij dit weer verkeerd gedaan, hebben we weer hier fouten gemaakt? Laten we die dan accepteren." Het is wel van belang dat ik eerst begrijp welke fout ik gemaakt heb voor ik hem kan accepteren, dus dat gesprek moet eerst plaatsvinden en geduid worden. Maar dit krijgt een opvolging, ik laat dit niet liggen omdat ik dit te belangrijk vind.

De heer **Kwint** (SP):

Hebben deze signalen u eerder bereikt?

De heer **Atema**:

Over de arbitrage niet. Dit was echt nieuw voor mij en dit was voor mij ook wel een alarmbel. Ik dacht: "Oké, dit is nieuw voor mij. Dit is jaren terug, ik weet het, maar belangrijk genoeg om te begrijpen." Ik denk dat NAM heel veel geleerd heeft van Groningen, heel veel geleerd heeft van de crisis die in Groningen plaatsvindt. Ik denk dat we veel verder zijn als organisatie en veel beter zijn. Het zou ook gek zijn als dat niet zo is. Hier krijg ik een signaal dat het nog lang niet af is en dat we misschien in de cultuur wel minder ver zijn dat ik had gehoopt. Maar ik wil ook mijn organisatie beschermen, ik wil wel hoor en wederhoor houden en ook met mijn mensen praten om te kijken: wat speelt hier? Ik hoop dat de heer Schulting bereid is om met mijn mensen en met mij in een kamer te gaan zitten om dat te bespreken.

De heer **Kwint** (SP):

Ja. In 2019 bericht RTV Noord dat NAM zou hebben gedreigd met het vervroegd stoppen van de gaswinning. Komt dat u bekend voor? Heeft u daar een terugkoppeling van ontvangen, bijvoorbeeld over een directeur Aardbevingen?

De heer **Atema**:

Nee. Dat was de eerste keer en de laatste keer dat ik dat dreigement gehoord heb. Het was, in mijn ogen nog steeds, een misvatting. We hebben -- ik heb de heer Van der Lee daar voor het eerst ontmoet -- die hoorzitting gehad, maar we hebben daarna wel wat dingen gedaan. Laat ik het toch maar even specificeren. Het was een gesprek tussen de heer Jurgens van NAM met mevrouw Wouters van EZK en de heer Sietsma van NCG en er waren twee secondanten bij. De heer Jurgens zou iets gezegd hebben wat klonk als een dreigement. Dat is opgeschreven door een secondant en die secondant is daarmee naar de media gegaan. Dat was dan de rel die ontstond.

De heer **Kwint** (SP):

Ja.

De heer **Atema**:

De heer Jurgens zegt dat hij dat dreigement niet heeft geuit en ik vertrouw de heer Jurgens, dus dat is voor mij een belangrijke overweging, maar misschien voor u nog niet. Maar ook mevrouw Wouters en de heer Sietsma hebben daarna publiekelijk verklaard dat er in hun beleving geen dreigement is geuit. Dus de mensen die daar het gesprek voerden, hebben gezegd: nee, maar er is helemaal niet gedreigd. Dat iemand die de notulen maakte dat niet helemaal goed begrepen heeft of een misvatting had van wat meneer Jurgens heeft gezegd, dat kan gebeuren, maar wat mij betreft is de kous nu wel af. Volgens mij heeft de minister er daarna ook nog een brief over gestuurd. Dit was een "flare up", noemen we dat, een signaal van: er is iets gezegd. Achteraf denk ik: het is beslist niet gezegd. Het gaat ook bijna tegen de genen van NAM in om te dreigen met insluiten. Als ons iets te verwijten valt over het verleden, is het dat we veel te veel betrokkenheid voelden bij leveringszekerheid. Dus het laatste wat de NAM doet, is gas in te sluiten, laat staan Nederland in de kou te zetten; ik zou het bijna omdraaien.

De heer **Kwint** (SP):

De heer Van Hoogstraten van EBN verklaarde in zijn verhoor dat in zijn tijd NAM ook zou hebben gedreigd met het stoppen van de gaswinning.

De heer **Atema**:

Ik hoorde die opmerking. Ik spreek hem volgende week. Ik weet wel zeker dat ik het niet was, ik weet ook wel zeker dat het niet in mijn tijd was.

De heer **Kwint** (SP):

Nee, dat klopt, 2016-2017.

De heer **Atema**:

Oké. Dan wil ik graag weten: wat is er nou gezegd en in welke context? Is dit een grap? Was dit aan de bar, was dit in een vergadering? Ik wil wel weten ...

De heer **Kwint** (SP):

Nee hoor, dat was een dispuut over de kosten van de reorganisatie in het College van Beheer.

De heer **Atema**:

Ik hoorde het hem zeggen en ik ga toch vragen: meneer Van Hoogstraten, wat is hier gezegd en door wie? Ik wil die persoon horen. Ik kan me hier moeilijk op verdedigen.

De heer **Kwint** (SP):

Dat snap ik. Maar op basis van wat u gehoord heeft, klonk het toch niet als een grap aan de bar.

De heer **Atema**:

Het is volgens mij ... Ik ben er niet bij geweest. Laat ik niet eens speculeren. Ik wil van Jan Willem van Hoogstraten horen: was dit een losse opmerking, een flauwe opmerking, wat dit een frolic, zoals ze in het Engels zeggen? Wat was dit? Of was dit een serieus dreigement? Ik kan u verzekeren dat binnen NAM mensen over het algemeen leveringszekerheid en Nederland niet in de kou zetten het belangrijkste vinden, soms te belangrijk. Want in die hele Groningendiscussie hebben wij niet voorgesteld om naar nul te gaan in 2012, omdat wij ons niet konden voorstellen dat de leveringszekerheid dat aankon. Ik heb die opmerking van Jan Willem van Hoogstraten gehoord. Ik spreek hem volgende week en ik ga het hem vragen.

De heer **Kwint** (SP):

Er zijn u geen gevallen bekend waarin dit soort dreigementen zouden zijn geuit.

De heer **Atema**:

Nee. Verre van dat.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Ik heb nog een paar vragen voor u, meneer Atema. In het begin van het verhoor schetste u een beeld van een hele goede samenwerking met alle andere partners in het gasgebouw, de overheid en de regionale overheden daarbij meegenomen. Dat schetst een beeld van harmonieuze verhoudingen. Toch hebben we in dit gesprek best wel een aantal disputen en onenigheden aan de orde gehad, waarbij NAM juist tegenover die partners staat. Ook uit de openbare verhoren komt het beeld naar voren dat de verhoudingen in het gasgebouw verslechterd zijn. Hoe moeten we dat met elkaar rijmen?

De heer **Atema**:

Ik vind ze niet verslechterd. Dat je in zo'n langdurig partnerschap dat onder zo veel druk staat het af en toe niet met elkaar eens bent en af en toe een frictiepunt hebt, hoort wel bij een goed huwelijk.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Af en toe frictie?

De heer **Atema**:

Ja, dus dat we nu een arbitragezaak hebben. Het woord "frictie" neem ik terug. Dat we af en toe een verschil van inzicht hebben en er niet helemaal uitkomen en een derde moeten vragen om te mediaten of een arbitrage ... Het hoort erbij, het is bijna onmogelijk om 60 jaar met elkaar samen te werken in zo'n complex dossier, in zo'n crisis, zonder dat je af en toe verschil van inzicht hebt. Waarom ik het goed vind gaan, is omdat de gesprekken er nog steeds zijn, de overleggen er nog steeds zijn, ze respectvol en constructief zijn en er heel veel wél goed gaat. Ik kan hier een lange lijst bedenken van dingen waar we wél uitkomen, die wél goed gaan. Nederland wordt nog steeds van energie voorzien. Grijpskerk is omgezet. Norg wordt gevuld met pseudo-G-gas. Ik kan heel lang doorgaan. Daar hebben we nooit problemen over gehad. Dat er nog een aantal dingen zijn waar het af en toe niet goed gaat: dat hoort wel bij een goede relatie, dat wil niet zeggen dat de relatie niet goed is.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Maar hij is wel veranderd. Dat komt toch wel naar voren uit de beelden van de openbare verhoren.

De heer **Atema**:

Ja, maar dat kan ik niet beoordelen. Ik ben er de afgelopen vier jaar en daarin is hij niet veranderd. Ik kan het niet vergelijken met 2012 en 2016. Daar ben ik niet bij geweest. Dat kunt u nu zien, want u hebt het hele beeld kunnen schetsen over al die jaren. Ik heb dat niet, ik heb alleen maar de ervaring die ik heb en in die vier jaar vind ik het een goede relatie, een goed partnerschap, ook met de provincie, ook met de bestuurders. We hebben heel veel gesprekken met deze mensen over allerlei onderwerpen. Zijn wij het af en toe met elkaar oneens? Dat mag ook.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Het hoort erbij, zegt u.

De heer **Atema**:

Ja. Als je het allemaal met elkaar eens bent, dan moet je het niet vertrouwen, dan heb je ergens misschien toch een discussie gehad die niet diep genoeg was.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Ik kom nog even terug op de stuwmeerregeling. Daar wekte u de indruk dat op het moment dat de overheid u vraagt om iets te betalen, u zegt "dan betalen we", maar uit de stukken die we hebben gekregen van NAM en van de departementen krijgen we toch een ander beeld, namelijk dat het helemaal niet zo gemakkelijk ging en dat NAM zelfs stevig in de pen klimt en zes pagina's schrijft met allemaal redenen waarom ze dat niet in z'n geheel zouden moeten doen. NAM vindt het onaanvaardbaar dat de kosten van de stuwmeerregeling geheel bij NAM terechtkomen, mede omdat hierdoor misschien schade zou worden vergoed waarvoor NAM niet aansprakelijk is. Ook vindt NAM dat er schadevergoedingen worden uitgekeerd in een te groot gebied. Hoe moeten we het beeld dat u hier schetst nou rijmen met wat wij terugzien?

De heer **Atema**:

Ja, het beeld dat ik schets, is dat ik gebeld wordt door de heer Wiebes, die zegt: ik heb dit met de regio afgesproken, ik ben dit van plan of ik heb dit al beloofd; doen jullie eraan mee? Toen heb ik gezegd: daar doen wij zeker aan

mee. Vervolgens krijg je aan de achterkant een gesprek over de details. Nou, dat zal best een gesprek hebben opgeleverd over wat wel en wat niet. Het is natuurlijk ook wel redelijk dat je als overheid en NAM waar we het over de kosten hebben, een gesprek hebt over wie betaalt wat, maar het eindresultaat is, zou ik zeggen, dat NAM ruimhartig meebetaalt en dat de overheid ook een deel betaalt. Dat vind ik niet ten onrechte. Hoe dat proces gegaan is? Daar ben ik niet bij betrokken geweest en daar kan ik ook weinig over zeggen. Volgens mij is het snel gegaan. Het gesprek met Wiebes was een kwartier. Dan gaat de instructie naar mijn team toe: jongens, werk hieraan mee, werk het uit. Lopen we in de details tegen hikpunten aan, "wat doen we wel en wat niet"? Het zal, maar volgens mij heeft het niet heel lang geduurd.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

U zegt nu dat u bij dat proces niet betrokken geweest. Doelt u dan op het schrijven van zo'n notitie met redenen die worden aangegeven? Daar bent u niet bij betrokken of ...?

De heer **Atema**:

Ik ben niet betrokken bij hoe uiteindelijk dat gesprek is gegaan over die 40 miljoen of 45 ... Ik wist het getal niet eens meer. Ik heb alleen maar gezegd: hier gaan wij aan meewerken. Dat was ook de afspraak. Nogmaals, ik denk ... Ik weet niet of u kunt zien hoelang die gesprekken hebben geduurd? Volgens mij helemaal niet lang, volgens mij waren we hier heel snel uit. Is er even wat e-mailverkeer op en neer gegaan over dat NAM niet alles hoeft te betalen en dat de Staat ook een deel moet nemen? Prima.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

In juni kondigt de minister aan dat er een stuwmeerregeling moet komen voor al die schades. Maar dit speelt allemaal nog in augustus.

De heer **Atema**:

Ja, maar dat vind ik wel snel, met de zomervakantie ertussen. Dat is drie maanden. Dat je het dan uitgewerkt hebt, helemaal verdeeld hebt, in een contract gezet en afspraken gemaakt hebt met de zomervakantie ertussen, vind ik snel, ja. Dat gaat niet in een dag. Wij hebben daarna ook nooit meer klachten gehad over de stuwmeerregeling. Volgens mij is dat wel een succes geweest. In elk geval wij als NAM hebben daar nooit klachten over gekregen en volgens mij is dat goed opgelost.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Dank u wel.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik was nog even benieuwd naar wat u nou "zooi" vond. Aan het begin van het verhoor zei u dat en net in het deel met meneer Kwint legde u het een beetje uit, maar ik had nog niet helemaal een beeld. Welke "zooi" vond u dat u ervan gemaakt had als NAM?

De heer **Atema**:

Nou, dit is een hele grote crisis en NAM is een hoofdrolspeler. Iemand kan zeggen: maar het woord "zooi" is niet van toepassing. Nou prima, maar wij hebben een hele grote rol gespeeld om een crisis te laten ontstaan van een gigantische omvang en die crisis te laten escaleren. Dat vind ik niet een goede prestatie.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Wat vindt u met name dat het een crisis is, welke aspecten horen daarbij?

De heer **Atema**:

De angst ... Wat mijn grootste angst nu is ... Wat die mensen in Groningen meemaken ... Ik kan tientallen voorbeelden en anekdotes noemen over gezinnen die in die huizen wonen en wat ze meemaken. Ik heb die gesprekken. Je komt er ontdaan van terug. Dat gaat diep, dat gaat heel diep. Die mensen zitten soms totaal in de vernieling. En niet altijd is dat alleen maar aardbevingen en schade, maar vaak speelden die ook een rol. Er zijn dus gezinnen die eronderdoor gaan, er zijn zo meteen kinderen die een vader hebben -- ik ken een voorbeeld -- die niet meer kan functioneren als vader. Die kinderen zijn dik in de 20 en blijven thuis wonen omdat ze hun moeder moeten bijstaan omdat die vader zijn rol niet meer aankan. Daar ben ik thuis geweest, vorig jaar december geloof ik. Daar rijdt je wel heel verkeerd vandaan, dat doet mij wel wat. En wij hebben daar een hoofdrol in gespeeld.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Ik snap het. We zien dat de discussie ook weer oplaait over het opendraaien van de gaskraan in Groningen. In een recent interview met BNR, op 14 september, gaf u aan dat "NAM paraat staat" indien er een opdracht komt van het Rijk om toch weer gas te gaan winnen. Welke consequenties heeft dat voor de veiligheid van Groningen?

De heer **Atema**:

Dat hangt ervan af wat de minister ons ... Wat ik bedoel met "paraat", is: wij zullen er niet voor weglopen als dat nodig is. Want als dat nodig is, moet u zich realiseren, dan is de keuze gemaakt om ziekenhuizen af te sluiten of Groningen te produceren. Dat is de keuze die de regering moet maken. Op het moment dat die keuze gemaakt is -- "nu moet Groningen open" -- ga ik ervan uit dat ik dan beter paraat kan staan. Dan moet ik niet zeggen: ik heb een week nodig om op te starten. Dan is de nood aan de man.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dat bedoelt u met "paraat staan".

De heer **Atema**:

Dat is wat ik daarmee bedoel. Wat betekent dat voor de veiligheid? Wij weten op grond van de SDRA dat als je tussen de 20 en 30 miljard kuub gaat produceren per jaar en je dat twee of drie jaar doet, je dan weer 600 tot 1.000 huizen boven de Meijdamnorm krijgt, dus dan zit je onmiddellijk weer in een gebied waar mensen acuut levensgevaar lopen, dat een te hoog risico heeft. Ik kan hier niet verklaren dat die 600 tot 1.000 huizen al versterkt zijn. Daar zit ook mijn frustratie, dat had inmiddels na tien jaar wel duidelijk moeten zijn: ook als dit gebeurt, zijn die huizen versterkt en zit het dus onder de norm.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

U zegt: dat is mijn frustratie ook. Wat zou het betekenen voor het welzijn van de Groningers?

De heer **Atema**:

Finaliteit is de enige oplossing.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Finaliteit?

De heer **Atema**:

"Finaliteit" betekent: einde van de productie in Groningen. Ik kan natuurlijk niets zeggen over dat noodscenario. Je hebt een keuze, waarbij je ziekenhuizen en verpleeghuizen van de energie moet afzetten of Groningen moet opstarten. Ik ben blij dat ik die keuze niet hoeft te maken. Ik denk dat als die keuze gemaakt wordt in die context, de Groningers daar begrip voor gaan hebben, maar het is gewoon niet goed en je hoopt dat die keuze nooit

hoeft gemaakt te worden en dan betekent het dat Groningen zo snel mogelijk naar nul moet.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Zo snel mogelijk naar nul. In 2015 kwam de Onderzoeksraad voor Veiligheid met een rapport over gaswinning in Groningen. Uw voorganger, de heer Schotman, stelde nadien dat NAM nieuwsgieriger had moeten zijn. We zijn nu zeven jaar na dat rapport en NAM heeft opnieuw teruggekeken naar al die jaren gaswinning. Heeft dat terugkijken nog nieuwe reflecties opgeleverd?

De heer **Atema**:

Ik heb die nieuwsgierigheid gespecificeerd. Het gaat echt om blinde vlekken die je had als NAM met een aantal partijen die ons hielpen rondom seismiciteit. Die veranderde en wij hadden het niet in de gaten. Het heeft te maken met de antenne op maatschappelijk niveau, dat je niet doorhad dat in een omgeving, in een gebied waar jij bezig bent, maatschappelijke onrust aan het ontstaan is: de veenbrand die we niet zagen. Ik heb het gehad over dat je moet samenwerken en dat je -- dat passen we nu ook wel zo veel mogelijk toe -- altijd van tevoren met de omgeving in overleg moet om te bespreken wat je van plan bent. U vroeg mij zonet naar dat opruimen. Wat wij nu al doen, is met de omgeving praten: "Wij gaan straks opruimen. Hoe zou dat jullie passen? Wat vinden jullie dat wij moeten doen? Moeten wij rekening houden met seizoenen? Moeten wij rekening houden met de toegangsweg waar veel verkeer over komt?" Dus in overleg met de omgeving voordat je gaat beginnen, en niet beginnen en dan opeens klachten krijgen. De nieuwsgierigheid vertaalt zich inmiddels dus wel in een aantal acties die wij nemen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

En dat is anders dan wat voorheen werd gedaan?

De heer **Atema**:

Ik denk dat het accent veel sterker is gelegd nu, ja. Dat hebben wij onvoldoende gedaan en dat accent ligt nu heel sterk, in alles wat wij doen, op: ga eerst praten, ga eerst begrijpen wat de zorgen zijn van mensen, ontzorg ze. Ik zal een voorbeeld noemen: Ternaard, ook een moeilijk dossier. Gaswinning in een gebied waar we al heel lang gas winnen, maar dit is een controversieel project. Ik ben daarheen gegaan. Ik kom er trouwens vandaan, uit Noordoost-Friesland. Ik heb die mensen gevraagd: wat zijn jullie zorgen? Toen zeiden ze: we willen hier geen tweede Groningen. Toen

zei ik: dat snap ik, wat kan ik dan doen? "Geen aardbevingen." Ik zei: "Nou, dan beloof ik één ding: als hier aardbevingen komen, sluiten we in." Toen hebben we afgesproken: 3,0 betekent insluiten. Dat zetten we zelfs in het winningsplan. Toen vroegen ze: hoe zit het dan als het tien keer tussen de 2 en 3 is? "Dan sluit ik ook in." Het gaat mij erom dat ik daar echt geen gaswinning ga doen waarbij versterking nodig is of heel veel schade gaat ontstaan. Toen kregen we een heel ander gesprek en zeiden die mensen: "Oké, als je dat belooft en in het winningsplan zet, dan is mijn zorg wel gedeeltelijk weg. Dat jij zegt dat je geen aardbevingen gaat veroorzaken: prima, maar dat geloof ik niet helemaal. Maar als jij belooft dat je gaat insluiten als ze komen, dan ontzorgt mij dat wel." Die gesprekken voeren wij inmiddels: veel duidelijker, veel explicieter en veel vroeger. Je kunt heel veel zorg bij mensen wegnemen als je dat doet. De zorgen die mensen hebben, zijn niet irreëel, die zijn heel logisch en dat is in een gesprek bijna altijd op te lossen.

Mevrouw **Tielen** (VVD):

Dank u wel.

De **voorzitter**:

We zijn uitgevraagd als commissie. Dank voor uw medewerking.

De heer **Atema**:

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Ik verzoek de griffier om u en de heer Veldhuizen naar buiten te geleiden.

Het volgende verhoor zal zijn om 13.30 uur. Dat is met de heer Blok, voormalig minister van Economische Zaken en Klimaat. Dat was hij een vrij korte periode, maar het is toch belangrijk.

Sluiting 12.24 uur.